

پښتني قبیلې
او
روایتي شجرې

د میوند د تاریخي برۍ د
یوسلو شلمې کالیزې په ویاړ

محمد معصوم هوتک

پښتنې قبیلې
او روایتي شجرې

لیکوال
محمد معصوم هوتک

۱۳۷۹ ش

د کتاب پېژندنه

نوم	:	پښتني قبيلې او روايتي شجرې
ليکوال	:	محمد معصوم هوتک
خپرندوی	:	د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه - جرمني
د خپرونو لړ	:	(۱۷)
چاپشمېر	:	۱۰۰۰ ټوکه
چاپنېټه	:	۱۳۷۹ ل - ۲۰۰۰ ميلادي کال

بسم الله الرحمن الرحيم

اهداء

زما گراني مورته
چي ميو يې قلم په گوتو کي
راايبنی او بل مي د قيس عبدالرشيد
نوم وارد واره ددې له خولې
اوريــــدلی دی .

دمطالبو فهرست

د خپرندویې ټولنې یادښت

له ډېرو کلونو راهیسې د پښتنو دنسل او دغه راز د پښتني قبیلو د شجرو په اړه د کورنیو او بهرنیو څېړونکو له خوا یو شمېر څېړنې شوې دي. په دغو څېړنو کې، یوه زیاته برخه یې تر ډېره ځایه په افسانو او افسانوي ډوله لیکنو پورې اړه لري.او یو شمېر یې هم هغه مهمې تاریخي څېړنې دي چې د پښتنو دنسل او دغه راز د پښتني قبیلو په اړه علمي- تاریخي ارزښت لري.

دښاغلي لیکوال محمد معصوم هوتک "پښتني قبیلې او روایتي شجرې " نومی کتاب د همدغې لړۍ یو مهم کتاب دی، چې ددې موضوع په اړه پخوانیو څېړنو ته انتقادي نظر هم لري او په دې هکله یې یو شمېر نوي ټکي رابرسېره کړي او روښانه کړي دي.

" د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه " ځان نېکمرغه ګڼي چې دغه اثر د چاپ په ګاڼه سینګاروي او د پښتني قبیلو دشجرو په اړه یو علمي اثر خپلو هېوادوالو او ددې موضوع مینه والو ته وړاندې کوي.
موږ ددغه اثر چاپ په دې اړه یو مهم ګام ګڼو او له

خپلو درنو څېړونکو ښخه هیله لرو چې د همدې موضوع په اړه نوې علمي څېړنې د خپلو هېوادوالو مخې ته کېږدي.

په درناوي
دافغانستان د کلتوري ودې ټولنه
جرمني- دکولن ښار
۲۰۰۰-۹-۲۶ م

د لوی خدای (ج) په نامه

یاایهاالناس انا خـــلقنکم
من ذکر و انثی و جعلنکم
شعوبا و قبایل لتعارفــو
ان اکـــــرمکم عندالله
اتقکم ان الله علیم خبیر ٥

د سرخبري

د پښتنو دنسبي شجرو او روایاتو په باب ښه ډېري څېړني سوي دي . د هروي نعمت الله له مخزن افغاني رانیولې بیا زما تر دغي لیکني پوري ټولو ددغي موضوع پر یوه یا بل اړخ خبري کړي دي . په تېره بیا په دې وروستیو وختو کي په دې برخه کي ځیني درنې لیکني هم سوي دي چي په هغو کي د ارواښاد سرمحقق دوست شینواري ، استاد محمد انور نومیالي او پوهاند دوکتور حبیب الله تږي له خوا دلیکل سوو رسالو او کتابو یادونه لازمه ده .

ما د پښتنو د ایتنیکي جوړښت او نسبي شجرو په باب له اوږدې مودې څېړنه کړې ده چي د « ډېوې » مجلې د دوهم او دریم کال په ګڼو کي خپره سوې هم ده .دغه راز مي

د ښاغلي پوهاند دکتور محمدحسن کاکړ د غــــوښتني له مخي ددغو څېړنو لنډيز ددوی له خوا په نوي تدوين او تاليف سوي کتاب « رڼا او دفاع » کي هم خپور کړ .
استاد محمد انور نوميالي د يوه ليك په ترڅ زما دغه څېړنه خوښه کړې وه او راته کښلي يې وه چي « کاشکي موڅپلي څېړني سره شريکي کړي وای . » د تېرکال په پای کي زما گران دوست اود پښتو ژبي پياوړي ليکوال ښاغلي زرين انځور راځخه وغوښتل چي دغه څېړني که د يوه ځانگړي اثر په توگه خپرې سي ، ښه به وي . د چاپ په برخه کي يې ده په جرمني کي دافغانستان دکلتوري ودې د ټولني په نمايندگي ځيگر (ټټر) وټکاوه . ما پر خپلو يادابنتو او خپرو سوو ليکنو باندي له سره غور وکړ . ځيني سموني او زياتوني مي پکښې راوستې او په دغه اوسنی بڼه مي سره راغونډې کړې .

درنو لوستونکو ته بايد عرض کړم چي زما دغه ليکنه د پښتنو د نسبي شجرو بشپړه کره کتنه نه ده خود هغې پرلور يو گام دی او يوشمېر کلي نتيجي پر بنا دي . که په دې برخه کي زه پر کبره تللئ يم ، هيله لرم چي دوستان خپل نـلـــظر راځـــخه و نــــــــه سپموي .

په درناوي
محمدمعصوم هوتك
ټورنټو ــ کاناډا
۲۰ مي ۲۰۰۰ م

لومړی څپرکی

پښتانه څوک دي ؟

پښتون ـ افغان ـ پټهان

الف : پښتون : دنړۍ داولسونوپه ټولی کي پښتون یو لرغونی قوم دی چي دزمانې ډېري سړې او تودې پر راغلي دي ، دسترو یرغلگرو تاړاکونه یې لیدلي او مقابلې یې ورسره کړي دي اوتردېرو سختو ازموینتونو سرلوړی او بریالی راوتلی دی له تېروڅه کم شلو کلو راهیسي بیا داقوم له یوه بنیادي ازموینت سره مخامخ دی چي لا تراوسه هم پکښې ولاړدئ ، دښمنانویې دتاریخ ، ژبي او هویت دپایمالولو له پاره ناکام تلاښونه پیل کړي دي .

له څلورمي هجري پېړی راوروسته مورخینو د پښتنو بیان په څرگند ډول کړی چي تفصیل به یې وروسته راسي خوترمیلاد نزدې یو زر و پنځه سوه کاله وړاندې مور د هندي آرینو په ویدي سرودونو کي د « پکهت » پر نامه پېښېږو چي د زیاترو کورنیو او بهرنیو پوهانو په نظر ، دغه کلمه د « پښت » معادله کلمه ده او زیاتره افغاني پوهان د « پښتون » نوم له همدې کلمې څخه راوتلی گڼي .

مشهور یونانی مورخ هیرودتس (۴۸۴ ق م) چي په په حقه سره یې « دتاریخ دپلار » لقب گټلی دی ، دهخامنشیانو د بحث په ترخ کي دشاوخوا سیمي داوسېدونکو په باب بیان لري او دهغو د مشرانو نومونه

راوړي ، دکړو وړو په باره کي يې ږغېږي . نوموړی ليکي چي « آرينان Arians د ميديانو Medes په شان غشي لري خو نور وسايل يې باختريانو Bactrians ته ورته دي . دگندهاريانو جامې هم د باختريانو په په شان دي ». (۱) په دې لړ کي د پکتيس Pactyes يادونه هم کوي او ليکي : « پکتيس واسکتونه Cloaks (۲) اغوندي ، محلي لېندۍ او نېزې له ځانو سره گرزوي . (۳) بل ځای د کوچيانو بيان راوړي چي دی ورته Sagartians وايي او ليکي : ددوی ژبه پارسيانو ته ورته ده خو وسايل يې تر پارسيانو پکتيسانو ته نژدې دي ، اته زره اسونه لري . (۴)

د هيرودتس Herodots پکتيان دزياترو مورخينو په اتفاق همدغه نني « پښتانه » دي . (دتفصيل له پاره اسلامي دايرة المعارف ــ لوموړی ټوك ــ د « افغان » بحث وگورئ) . دپښتنو اصلي ټاټوبی يوه پراخه سيمه وه چي د نني افغانستان زياتره برخي او دپاکستان شمال شرقي خواوي پکښې شاملي وې . ددې پراخي اورشو پخوانی نوم « روه » و . دتاريخ فرشته دبيان له مخي « روه » هغو سيموته ويل کېده چي له سواته نيولې د سيوی تر ښاره او له حسن ابدال څخه تر کابل و کندهار پوري غزېدلي وې . رياض المحبت د « روه » پولي له ايلمن (ننی هيلمند) څخه تر قشقار پوري ، له براهوي بلوچستان څخه تر کشمير پوري ښودلي دي . گويا په دې ډول په « روه » کي داصلي افغانستان ټولي سيمي شاملي وې .(۵) له تاريخي اسنادو

ڤخه داسي ښکاري چي پښتانه د اسلام په اوايلو کي له
ادغيس او هراته نيولې بيا دغور تر غرو پوري او دغه راز
ه زابلستان ، گندهارا او د ختيځي پښتونخوا په غرنيو
يمو کي ميشته وو او هغه د خوشحال خان خبره « سرې
وري کندهار لم يې دمغار کي » و . په پښتو کلاسيك
:ب کي د « روه » يادونه ډېره سوې ده . اشرف خان
جري وايي

قاصدان له روهه نه راځي مدت شو
سلام باد رارسوي منت يې تم دی

اظم خان شيدا وايي

په هندي ادا يې وکړې په ما چاري
زه شيدا په زړه ساده دروه افغان يم

په معاصرو غيرپښتنو مورخينوکي اروابشاد مير محمد
ديق فرهنگ دخپل کتاب (افغانستان درپنج قرن اخير)
ل ټوك په دريم باب کي د (افغان ، پشتون و پتهان)
نامه لاندي يو لړ مطالب راغونډ کړي دي چي زياتره
کمونه يې سر نه سره خوري . دی ليکي : « کلمات پشتو
نتون که افغانها برزبان و قوم خود اطلاق ميکنند تا سدۀ
.هم تنهادر محاورۀ زبانی بين مردم معمول بود و درآثار
ی به نظر نرسيده است » تر دغه عبارت يوولس کرښي
سته ليکي « ... وهرسه کلمه (افغان ، پشتون و پتهان
هوتك) از سدۀ شانزدهم به بعد درکتابت راه يافته ودر
نی واحد به کاررفته است » او تردې بيان اته ويشت

کربښي وروسته بيا ليکي «اکثرمورخان ، محل رهايش نخستين پشتونها را کوههای سليمان و سرزمينهای مجاور آن در غرب رودخانهٔ سند شمرده اند که درآنجا به علت دشوارگذاربودن اراضی ونظام قبيله ای ، به شکل منزوی ونيمه مستقل زندگی ميکردند . ازينجاست که درنبشته های دورهٔ اسلامی تا هجوم مغولان بجز اشارات مختصر ... تفصيل بيشتری دربارهٔ چگونگی زندگی ايشان به نظر نمی خورد . اولين شرح تفصيلی راجع به ايشان (پشتونها - م هوتك) درخارج آن خطه در تاريخنامهٔ هرات سيف بن محمد هروی آمده است که دراوايل سدهٔ چهاردهم ميلادی تاليف شده است » (پر کلماتو تاکيد زما دئ - هوتك)

يوخای تر اورلسمي پېړۍ پوري « پشتو و پشتون » يوازي دخلکو په ژبنيو محاورو کي معمولي کلمې بولي او بل خای بيا پخپله ددغو کلمو ليکل سوي مثالونه تر خپل دمخني حکم درې پېړۍ وړاندي ورکوي . زه نه پوهېږم چي دغه تناقض بايد څه راز تعبير سي ؟

ب : افغان : پښتانه په مجموع کي نورو اقوامو د « افغان » په نامه بللي دي . دوی خپل خانونه پښتانه او خپله ژبه پښتو بولي . دافغان کلمې په باب پوهانو بېلابېل نظرونه ورکړي دي . خينو د مهاباراته اسواکا Asvaka ته نژدې بللې ده . اسواکا د گندهارا سيمي ته منسوبه کلمه ده چي د آس د سپرليو معنا ورکوي . خينو د سانسکريت له اسواغانه څخه راپيداسوې کلمه گڼلې ده چي معنا يې د

سورلیو ټاټـــوبی (سرزمین سواران) دی . په دې ډول وینوچي افغان هم دخلکو او هم د سیمي نوم دی .(۶) ځیني څېړونکي بیادایران د نقش رستم په کتیبه کي د راغلي(ابگان) یـا (اوگان) له پاره « افغان » ډېر ښه معادل بولي . (۷) داسي نظر هم سته چي اغوان په ارمني ژبه کي د غرو اوسېدونکو ته ویل کېده او دانوم پښتنو ته د ارمني گاونډیانو له خوا ورکړه سوی دی . (۸) البته په ارمني ژبه کي اغوان دغرو اوسېدونکو ته وایي خوداچي دانوم دي په خاص ډول د افغانانو له پاره استعمال سوی وي ، نوره څېړنه غواړي . (دزیات تفصیل له پاره وگورئ : پښتـانه ـ د پوهاند دوکتور حبیب الله تږی اثر ـ ۵۳ ـ ۵۴ مخونه) .

په اسلامي عصر کي به حدودالعالم لومړنی کتاب وي چي د افغان نوم یې یاد کړی دی (۳۷۲ ق) داروانښاد علامه حبیبي په قول د حدودالعالم مولف « په هغه ځای کي چي دپښتونخوا ښارونه لکه گردېز ، لغمان او نور ذکر کوي ، په سول او ښیهار نومو ځایو کي دافغانانو استوگنه ښیي او داسي ښکاري چي پښتـانه په ښارو کي هم اوسېده او مشهـور وو . » (۹) تر دې یـادوني وروستـه نو دعلامه ابوریحان البیروني په گډون د غزنوي دورې دځینو لیکوالو او شاعرانو په آثارو کي دافغان او افغانانو بیانونه موندلای سو . د غزني د دربار شاعر فرخي له نن څخه څه دپاسه زر کاله مخکي ویلي دي :

بگونهٔ شل افـــــغانیان دوړه وتیز
چودسته بسته بهم تیرهای بی سوفار

فردوسی په شهنامه کي زابل ته نزدې د « دشت خرگاه » د اوسېدونکو په باب ډېري خبري لري چي تفصيل به يې وروسته ولولئ . دی وایي :

چنین گفت دهقان دانش پــژوه
مراین داستان را زپیشین گروه
که نزدیك زابل بـه سه روزه راه
یکی کوه بد ، سرکشیده به ماه
بیك سوی او دشت خــرگاه بود
دگــر دشت زی هندوان راه بود
نشسته دران دشت بسیارکوچ
زاوغان ولاچین وکـرد و بلوچ

تردې راوروسته نو د سيفی هروی تاریخنامه (تاليف ۷۱۸ ـ ۷۲۱ هجری) هغه اثر دئ چي د « افـــغان » او « افغانستـان » نومونه يې په ښخر راوړي دي . نوموړي مولف د هغه وخت د « افغانستان ټول غیرپښتانه وګڼي لا هم « افغانان » بللي دي . (۱۰)

دروښاني غورځنګ ستر مخالف اخوند درویزه ننګرهاري په مخـزن الاسلام کي د « افغان » او حتی افغانستـان يادونه کړې ده . دده خپله وینا داسي ده : الـحاصل هرکه میخواهد خود راازبلای هردوجهان نگهداردودراسلام ثابت باشند و درکفرنه افتنند، از پیران

این زمانه احتراز بکنند و مرید نشوند و الاهمچنان احوال اورا پیش خواهد آمد چنانکه دیده می شود درین ایام اکثر هر که از افغانستان وبلایی که درآمده است ازپیری و مریدی درآمده است » . (۱۱)

دپښتو ژبې پخوانيو شاعرانو هم د « افغان » نوم پخپل کلام کې راوړی دی . خوشحال خټک وايي :

دافغان پـــــه ننګ مې وتړله توره
ننګيالی د زمانې خوشحال خټک يم

رحمان بابا وايي :

چې کشوردافغانـــــــانو معطر شي
دهربيت مصرع مې زلفې دخوبان کړي

کاظم خان شيدا وايي :

په هندې ادا يې وکړې په ما چارې
زه شيدا په زړه ساده دروه افغان يم

دشلمې پېړۍ په سر کې د افغان نوم له افغاني ملت سره د مينې او په افغانيت باندې د وياړلو يوه نخښه سوه . زياترو منوريـنو له خپلو نومونو سره د « افغان » لقب هم کيښښ . دې نامه نو نور يوازې د پښتنو تمثيل نه کاوه ، بلکې د هر افغاني تبعه له پاره کارېدله .

له څه مودې راهيسې په خارج کې ځينې افغاني نشرات د ايرانيانو په پيروۍ د « افغانستاني » ښخونده او مضره کلمه کاروي چې په هيڅ صورت د افغانيت مفهوم نه افاده کوي . زما په فکر ددغې کلمې رواج به د افغانيت

ویاړلي صفت ته زیانمن تمام سي .

لکه مخکي چي مي وویل د افغان نوم پښتنو ته نورو ورکړی دی خو وروسته یې دپښتنو لیکوالو او شاعرانو په لیکنه او کلام کي رواج موندلی دی . (په نړۍ کي نور قومونه هم سته چي دبل چا له خوا ورکړه سوی نوم یې تر خپل نامه ډیر عام سوی وي . ویل کیږي چي المانیانوته د « جرمن » نوم د سلتیانو له خوا ورکړه سوی دی او ددوی تر خپل نامه « دویچن » ډېر عام اوتاریخي سو) . (۱۲) خو پښتنو ځانو ته تل پښتون ویلی دی او له پښتونولي څخه یې دخپل ژوندله پاره د یوه ویاړلي اجتماعي قانون په توګه کار اخیستی دی او اخلي یې .

ج : پټهان : پښتنوته د « پټهان » لقب هم ورکړه سوی دی . دالقب دهند په پراخه سیمه کي منځ ته راغلی او پسې عام سوی دی . تر ایجاد وروسته یې د ریښې معلومولو له پاره راز راز توجیهات سوي دي . په مخزن افغاني او له هغه وروسته په ځینو هغو آثارو کي چي د مخزن اغېزه پر پرته ده ، پټهان د « بطان » اوښتی شکل بلل سوی دی او پر زیات سوي دي چي دالقب د آنحضرت صلی الله علیه وسلم له خوا قیس عبدالرشید ته ورکړه سوی دی . بطان یې د بېړۍ د ملا تیر بللی دی . (۱۳) دځینو په نظر د پټهان د نامه ریښه په هند کي دپښتنو له لومړني تاتوبي سره تړلې ده . فرشته لیکي پښتانه چي د غور له غرونو څخه دهند سیموته ولېږدېدل ، دبهار ایالت په

پټنه کي يې واړول . هنديانو په پټنه کي دهغوی دمېشته کېدو له امله هغوی پټهانان وبلل . (۱۴) مشهور ناروېژی ختيځ پوه مارګنسترن په پټهان کي د «. پښتانه ـ پښتان » ريښه دخيله بولي . (۱۵) دپټهان توجيه چي هر راز وي ، زما دڅېړني موضوع نه ده خو دونه ويلای سم چي دانوم په هند کي ايجاد سوی دی او دپښتنو آثارو ته يې لار کړې ده . حقيقت دادی چي پښتون ، افغان ، پټهان ديوه قوم درې نومونه دي .شاعر وايي :

اسمانه ښه يې واوره په واږکوړمي درته وايم
افغان پښتون پټان دی يومفهوم يوه نامه ده
ښايست حسن ښکلا ټوله دميني تعابير دي
توپير دی دالفاظو مسمی ټــــوله يوه ده

د : پښتو : د پښتنو ژبه « پښتو » ده . لکه د افغان نوم چي د غيرپښتنوله خوا دې قوم ته ورکړه سوی دی ، دغه راز غيرپښتانه اقوام پښتو ژبي ته « افغاني » وايي . دانوم همدا اوس د تاجکو ، هزاره وو ، اوزبکو او نور سره ورونوقومونو په عوامو کي دپښتو له پاره کارېږي . په پښتو ادبياتو کي د پښتو له پاره د افغاني نوم راوړلو ډېري پخواني بېلګې سته . دروښاني افکارو مبلغ شاعر دولت لواني وايي :

افغاني لفظ مشکل و لوست کوښښ نه شه
ورتــــه وشوه کننده ديارلس حــــرفونه

له افغاني لفظ څخه يې مراد پښتو ژبه ده . د نورې

دزیاترو پوهانو په عقیده ، پښتو یوه سوچه آریایي ژبه ده چي د هندواروپایي ژبو دکورنۍ د هندواریاني څانګي د اوستا په ښاخ پوري تړلې ده . دپټي خزانې دروایت له مخي يې د ادبي آثارو څرکونه د هجرت په دوهمه پیړۍ کي لیدلای سو .

اوس پښتو ژبه د یوه ژوندي قوم ژبه ده چي دنوي او معاصر ادب ټولو اصنافو ته يې په خپله لمن کي ځای ورکړی دی او دچا خبره « دسیالانو سیاله ژبه ده ».

په دې شپو ورځو کي د ځینو کسانو له خولې اورو چي د دملګرو ملتو په کومه خپرونه کي ویل سوي چي په یوویشتمه پیړۍ کي د نړۍ ځیني ژبي له منځه تلونکي دي او پښتو هم پکښې شامله ده . ماته داخبره معلومه نه ده چي د ملګروملتو ددغي خپروني د لیکوال استناد به پر کومو دلایلو ولاړ و . ترکومه ځایه چي د ژبو د مرګ و ژوند مساله ده نو دا یوه نوې خبره نه ده . په نړۍ کي مور لکه د ژبو زیږېدل چي لیدلي دي دغه راز مود ژبومړینه هم لیدلې ده . خو دپښتو ژبي د مرګ له پاره زه هیڅ راز توجیهي دلایل نه وینم . په دې ژبه باندي د څلېرویشتو میلیونوپه شاوخوا کي وګړي خبري کوي . د نړۍ دتقریبا ټولو ادبي ژانرونو بېلګې په پښتو کي موندلای سو او له نړیوال ادبي بهیر سره ددې ژبي د اوږه پراوږه یون شاهد یو. که څوک وایي چي دا یون سوکه دی ، وي به . خوهمدا سوکه یون ددې حقیقت ښکارندوی دی چي پښتو ژبه پخپل ذات کي

له دغه يون سره دتگ ورتيا لري . پاته سوه د ژبي د بدلون و بشپړتيا و تکامل خبره . دا حقيقت بايد موږ ومنوچي ننۍ پښتو د روښاني عصر له پښتو سره هم د شکل له مخي او هم د محتوی له رويه توپير لري . د راتلونکو پېړيو پښتو به په هغه صورت کي چي پخپله پښتانه د مرگي له خوبه راويښ سي ، تر ننۍ پښتو ډېره بډايه او متکامله وي . خودا کار بايد د ژبي د مړيني په توگه تعبير نه سي . د پښو ژوند دپښتانه له ژوند سره تړلی دی . که پښتون ژوندی و دا به هم ژوندۍ وي . (۱۶)

دلومړي څپرکي لمنليکونه

(۱) دهيرودتس تاريخ ـ اووم فصل ـ ۶۶ گڼه ـ ۴۹۳ مخ ـ انگرېزي ژباړه . داياداښتونه پياوړي مورخ پوهاند دوکتور محمد حسن کاکړ رالېږلي دي چي مننه ورڅخه کوم .
(۲) کلاکسCloaks يوډول بې لستونو جامې دي چي ارتي غاړي لري اوما « واسکټ » ورته مناسبه ژباړه وبلله .
(۳) هماغه اثر ـ اووم فصل ـ ۶۷ گڼه ـ ۴۹۳ مخ .
(۴) هماغه اثر ـ اووم فصل ـ ۸۵ گڼه ـ ۴۹۷ مخ .
(۵) کاکړ ـ پوهاند ډاکټرمحمد حسن ـ افغان ، افغانستان و افغانها وتشکيل دولت درهندوستان ، فارس و افغانستان ـ ۱۳ مخ ـ پېښور ـ ۱۹۸۸ م .
(۶) هماغه اثر ـ ۱۶ ـ ۱۷ مخونه .
(۷) تږی ـ پوهاند دوکتور حبيب الله ـ پښتانه ـ ۵۲ مخ ـ پېښور ـ ۱۹۹۹ مارچ .
(۸) کاکړ ـ پوهاند ډاکټر محمد حسن ـ افغان ... ـ ۱۵ مخ .
(۹) حبيبي ـ پوهاند عبدالحی ـ دپښتوادبياتوتاريخ ـ دوهم ټوک ـ ۱۵ مخ ـ کابل ـ ۱۳۴۲ ش .
(۱۰) تږی ـ پوهاند دوکتور حبيب الله ـ پښتانه ـ ۵۷ مخ
(۱۱) اخوند درويزه ـ مخزن الاسلام ـ ۲۰۷ مخ ـ دهلی ـ ۱۳۰۰ ق .
(۱۲) نوميالی ـ محمدانور ـ دپښتنودټولنيزتاريخ مبادی ـ ۳۳ مخ ـ مسکو ـ ۱۹۹۷ م .

(۱۳) دامطلب په خلاصه الانساب ، تواریخ خورشید جهان ، پښتانه دتاریخ په رڼا کښې او ځینو نورو کتابو کي راغلئ دئ .

(۱۴) ظفرکاکاخېل ـ پښتانه دتاریخ په رڼا کښې ـ ۱۰۴ مخ ـ پېښور .

(۱۵) تاریخ تلفظ صرف پښتو ـ ددوکتور روان فرهادي ترجمه ـ د استاد عبدالحی حبیبی له تعلیقاتو سره ـ لومړی ټوک ـ ۲۱۱ مخ ـ کابل ـ ۱۹۷۷ م .

(۱۶) په کوټه بلوچستان کي پـــه ۱۹۹۱ م کال د پښتو « عالمی کانفرنس » جوړ سوئ و او تر ځلوېښتو زیاتي مقالي پکښې لوستل سوي وې . دغونډي دمقالو مجموعه چاپ سوې هم ده چي ښه د خوند مطالب پکښې دي . ددغي غونډي یوه برخه وال په خپله مقاله کي غوښتي دي ثابته کړي چي پښتو ژبه نوره ژوندی نسي پاتېدلای اوهرومرو به مري ! دا خو د لیکوال نظر و چي د احترام وړ دئ خو ماته د حیرانتیا ځای دادی چي د « کانفرنس » په پای کي ددغه « دلخراشه » مضمون لیکوال ته انعام هم ورکړه سو !

دوهم څپرکی

دپښتنو اصل و نسب

دپښتنو دبني اسراییلیت نظریه :

لکه د پښتنو دنامه په برخه کي چي دپوهانو نظرونه بېلابېل دي ، دغه راز د پښتنو داصل ونسب په باب هم راز راز خبري سوي دي . چا دبنې اسراییلو دورکو قبیلو بقایا بللي ، چا قبطیان ، چا ارمنیان ، چا بیا تاتار او ځینو نورځه ګڼلي دي . لیکلي اسناد ښیي چي دې موضوع ته دلومړي ځل له پاره د زرمي هجري پېړۍ په شاوخوا کي منظم کار پیل سوی دی . دمغول جهانګیر د دربارمنشي خواجه نعمت الله هروي نورزي د نواب خانجهان خان لودي په سپارښتنه او دسمانا دحاکم هیبت خــــــان په مرسته د « مخزن افغاني » په نامه یو کتاب په ۱۰۲۰ هجري قمري کي وکینښ . په دې کتاب کي د پښتنو داصل ونسب په باب مفصله څېړنه سوې ده او د پښتنو قبیلو د روایتي شجرو چارټونه ترتیب سوي دي او په دې برخه کي شفاهي روایتونه په لیکلې توګه ثبت سوي دي . دمخه تر دې چي دپښتنو داصل ونسب په باب د مخزن افغاني روایتونه بیان کړم

ماته دا غوره ایسي چي دغه کتاب او مولف یې درنو لوستونکو ته وروپېژنم .

مخزن افغاني

دنورزی نعمت الله هروي په قلم په ۱۰۲۰ هـ ق کال کښل سوي دي نعمت الله دخواجه حبیب الله هروي زوی دي وایي چي خواجه حبیب الله هروي داکبرپاچا (جلالدین محمداکبر) له درباریانوڅخه و اوه۳ کاله یې په شاهي محکمه کي خدمت کړي دی . داکترمحمدبشیرحسین داکبرنامي په حواله لیکي چي داسړی هماغه حاجي حبیب الله کاشي دی چي داکبرپه درباریانوکي منلی شخص و. له اکبرسره په یوه تجارتي هیات کي گواته هم تللی و . کله چي اکبرپه۹۹۱ هـ ق کي دخینوخوراکي موادودبیودجگوالي په خاطرپولرتدبیرونه ونیول همدغه حبیب الله یې پربوره (شکره) باندي دنگران په توگه ودراوه (۱). حبیب الله داکبرنامي له قوله په ۱۰۰۳ هجري قمري کال په اگره کي مړسوی دی .

دنورزی نعمت الله دژوندپه باب چي څه مواد په لاس کي لروهغه زیاتره دده دمخزن افغاني له سریزي اومتن څخه په لاس راغلي دي اوله هغه څخه څرگندیږي چي نوموړي په اگره یادهندوستان په کوم بل ښارکي زیږېدلي دي . دوړکتوب دزده کړي په باب یې په څه نه یو خبرخودومره پوهیږوچي په ۹۹۳ هـ ق کي دعبدالرحیم خانخانان دکتب خاني ناظم و. خانخانان عبدالرحیم دجلالدین اکبرسره

سالارو. کله چي تراکبرورروسته شهزاده سلیم د (جهانګیر) په نامه پرتخت کښېښوست (۱۰۱۴ هـ ق) نعمت الله یې د منشي په توګه وټاکه. یوولس کاله یې خدمت وکړاو وروسته یې دخانجهان لودي ملازمت ته ملاوتړله. خانجهان ورباندي دپښتانه ورور په توګه ډېرباوردرلود. نعمت الله له خانجهان لودي سره په هغه سفرکي ملګری و چي په ۱۰۱۸ هـ ق کال یې دمرهټه وو دارامولو په خاطردکن ته کړی و. په دي سفرکي نعمت الله له یوبل درانه پښتون هیبت خان کاکړسره پېژندلي دي. دهمدغه هیبت خان کاکړ پېژندګلوي اومرسته وه چي نورزی نعمت الله یې دمخزن افغاني پرکښلوبریالی کړ. هیبت خان کاکړدخانجهان لودي نژدې ملګری واودهغه دژوندډېرحالات ورته څرګندوو. ده له نعمت الله نورزی سره دپښتنودژوند وژواك، اصل ونسب په معلوملوکي ډېره مرسته وکړه اوویل کیږي چي دمخزن افغاني په پای کي چي دهیبت خان کاکړدپلارونیکه حالات بیان سوی دي هغه دده په خپل قلم پرزیات سوي دي. باید وویل سي چي دمخزن په کښلوکي ترټولوزیات دخانجهان لودي هڅونه اوتشویق ډېراغېزمن واوخیني څېړونکي ددې کتاب دلیکلواصلي مشوق خانجهان بولي. (۲)

نعمت الله هروي نوزری دفارسي ژبي شاعرهم و. ددېوان څرك یې نشته خوپه مخزن افغاني کي یې یودوه شعره راغلي دي. دغه رازپه مخزن افغاني کي د پښتوشعرو شته والی ددې خبري دلیل کیدای سي چي

نعمت الله په پښتوژبه پوهيدی که څه هم په هندوستان کي زيږېدلی اولوی سوی و خوخپله مورنی ژبه يې زده وه .

مخزن افغاني يوه ديباچه اومقدمه لري وروسته په اووه بابه اوخاتمه کي کتاب پای ته رسيږي هرباب اوخاتمه يې بيابېلوبېلوفصلونوويشلي ده . دکتاب دخاتمې په درو فصلونوکي يې دسره بنو. بيټنو اوغرغښتوپه قبيلوکي دمشهورو صوفيانوحالات راوړي دي . کتاب په لوی سرکي دپښتنو اصل ونسب څيړي. (دابرخه يې اوس د انسابوپوهانوپه نزد دمنلووړنه ده څکه پښتانه بني اسرايلوته منسوبوي ؟) بيادلوديانواوسوريانوحالات بيانوي اوورپسې دخانجهان لودي دژوندکارنامې ليکي. ګه تردې خبري ورتېرسوچې دپښتنوداصل ونسب په باب يې ناسم اوله خانه جوړسوی نظرونه راوړي دي نورنومخزن افغاني په هندکي دپښتنوستانه وو په باب ډېرګټوراثردی .

ددې کتاب ځيني خانګړتياوي به دنوموړي اثرداردوژباړونکي له خولې دلته رانقل کړو . ترټولولومړی ښېګنه يې داده چي مصنف دپښتنودحسب ونسب شجرې دلومړي ځل له پاره راغونډې کړي دي چي دتاريخ په کوم بل کتاب کي په دومره تفصيل نه دي بيان سوي .

دخانجهان لودی دحالاتواوفتوحاتوبيان يې ډېرمستنداودباوروړدی څکه دکتاب ليکونکي ډېرکلونه اوپه ډېروکارونوکي دهغه ملګری و .

دسوري شيرشاه دستروکارناموبيان که څه هم په

«تاریخ شیرشاهي» او« واقعات مشتاقي» کي راغلی دی مګردمخزن افغاني معلومات بایدیوداسي اضافت وبولوچي دهغه په مرسته موږدشیرشاه سترشخصیت نورهم ښه تری پیژندلای سو . په دې برخه کي یې معلومات ثقه اومستنددي.

ددې کتاب یوه بله خانګړتیاالاداده چي دلودیانواوسوریانودزماني بیان یې له عقله لیري نکلواوافسانوڅخه رابیل کړی دئ .

دکتاب په خاتمه کي چي دپښتنوستانه وو اودخدای ددوستانوکوم معلومات راغونډسوي دي خیني داسي کسان موندلاي سو چي په نوروماخذونوکي یې څرك نه لرو.

تر مخزن افغاني وړاندي موږ پر همدې موضوع باندي په دغه کم او کیف کوم منظم اثر نه لرو . د پوهاند دوکتور حبیب الله تږی په قول د ابوالفضل « آیین اکبري » تر ټولو پخوانی لیکلی سند دئ چي دپښتنو د سترو قبایلو یادونه یې کړې ده (۳) آیین اکبري په ۱۵۹۷ ـ ۱۵۹۸ کلونو کي لیکل سوی دئ . نوموړی پوهاند په دې باب داخوند درویزه ننګرهاري د تذکره الابرار والاشرار روایت هم رانقلوي . ماته د تذکره الابرار والاشرار او مخزن افغاني لیکنی همزولي ښکاري او داسي مي لاهم په زړه کي راګرزي چي د اخــــــوند درویزه ماخذ دي د نعمت الله هروي اثر وي . (والله اعلم) د نعمت الله هروي زیار په خپل وخت کي یو نوښت (ابتکار) دئ او دمولف او

همکارانو هڅه یې د ستاینې ور ده .

د مخزن افغاني د روایتو له مخې پښتانه بني اسراييل دي او په بني اسراييلو کې د ساول (طالوت) له نسله ګڼل سوي دي . ساول د حضرت یعقوب (ع) په دوولسو زامنوکې د ابن یمین له اولادې څخه و . وایي ساول دحضرت اسماعیل «ع» په زمانه کې دبني اسرایلوپاچاو . دوه زامن یې ور چې (ارمیا) و (برخیا) نومیدل لوریې دحضرت داود مېرمن وه برخیا د حضرت داودوزیراو ارمیایې سپه سالارودارمیازوی افغنه نومیدئ چې دحضرت سلیمان سپه سالارواودبرخیادزوی نوم اصف وچې دوزارت منصب یې درلود . افغنه ته خدای څلوېښت زامن ورکړل اواصف ته اتلس . دحضرت سلیمان دوفات پروخت ددې ورونو (افغنه ـ اصف) له اولاده دومره پیاوړې قبیله جوړه سوه چې په ټولوبني اسرایلوکې یې ساری نه و .

وایي چې بني اسرایلودحضرت سلیمان تروفات وروسته دخدای نافرمانی ته ملاوتړله ، خدای دبابل پاچا (بخت نصر) پرمسلط کړاودبني اسرایلوځیني قبیلې حجازته اوځیني غورته مهاجرې سوې حجازته دمهاجروبني اسرایلووروستی مشرخالد بن ولیددی چې دځینوپښتنومورنی تیکه بلل سوی دئ . اودغوردبني اسرایلومتاخرسری قیس دئ .

دمخزن افغاني دغه روایت دټولو هغو آثارو له پاره دیوه قوي ماخذ حیثیت لري چې په دې برخه کې لیکل

سوي دي . تاريخ مرصع ، خلاصه الانساب ، صولت افغاني ، شوکت افغاني ، توزك افغاني ، تواريخ خورشيد جهان ، دپښتنو تاريخ او نورو دمخزن افغاني محتويات اخيستي دي . دغه راز يو شمېرلويديځو مولفينو هم دمخزن افغاني پر روايتو تکيه کړې اومنلي يې دي . په غربي څېړونکو کي د بنګال د ايشيټيك ټولني مشر سر ويليام جونز William Jones ، الکساندر برنس Alexander Burnes، ويليام مورکرافټ William Moorcroft، چارلس مېسن Charles Masson ، جورج روزG.H.Rose، والټر بيليو H.W.Bellew او هنري جورج راورټي H.G.Raverty د پښتنو دبني اسراييليت دنظريې پلويان دي او په دوی کي جورج روز ددغي نظريې دخورا جدي مدافعينو څخه دی . (دده دحکمونو په باب به وروسته وړغېږو) په مقابل کي منستوارټ الفنسټن Mountstuart Elphinston، جان ملکم John Malcolm او برنارډ ډورن Bernard Dorn يې بيا کلك مخالفين دي او پښتانه ارياييان بولي (ددغو څېړونکو د نظرياتو له پاره دنباغلي پوهاند دوکتور حبيب الله تږي ددرانه اثر « پښتانه » لوستل له لوستونکو سره فوق العاده مرسته کوي) .

په پښتنو ليکوالو کي ښاغلی خان روشن خان ددغي نظريې په ملاتړ ډېر څه ليکلي دي . په دې برخه دده د مشهور اثر اردو نوم (تذکره ــ پٹھانوں کی اصلیت اور انکی تاریخ) دئ .

ددغي نظريې له مخي د حضرت محمد (ص) په ژوندكي حضرت خالد ابن وليد (رض) خپل هغه تربرونه چي په غور كي اوسېدل ، داسلام دين ته راوبلل . دغور پښتنو د قيس په مشري يو وفد (جرگه) مديني منورې ته ولېږه . دغه وفد هورې د اسلام مقدس دين ومانه او په ايمان مشرف سول . آنحضرت (ص) پر قيس باندي د عبدالرشيد نوم كښېښوو . قيس عبدالرشيد دمكې دفتح په غزا كي برخه واخيستله او د خپلوجنگي كارنامو په وجه يې د « بطان » لقب وگاټه . حضرت خالد خپله لور بی بی ساره ور په نكاح كړه . قيس له خپلو يارانو سره غورته ستون سو او داسلام د دين تبليغ يې پيل كړ . په ۴۰ ق يا ۴۱ ق كي مړ سو . دهمدې نظريې اغېزه دملاعبدالباقي افغان كندهاري په دې لاندي بيتونوكي ليدل كيږي .

پټان قيس عبدالـــرشيد زموږ بابانومونې درې
دوحدت پياله يې نوش كړه له مشركه شوراپرې
زه دده ترلبوجـــــارسم دحبيب خپرېې مچ كړ
اولاده يې بهره مندسوه داباوو دين يې پوچ كړ
(تهذيب الواجبات ـ پنځم مخ ـ ۱۴۰۸ هـ ق) (۴ الف)

قيس څوك و ؟

د مخزن افغاني دليكني له مخي او په پښتنو كي د يوې مسلطي عنعني له رويه ، قيس د اسلام دمقدس دين د بعثت پر وخت دغور دپښتنو مشر و . د اسلام ترمنلو اوله آنحضرت (ص) سره تر مشرف كېدلو وروسته يې نـــوم

عبدالرشید سو داخکه چي وايي « قیس » عبراني نوم و . مرگ يې په ۴۰ یا ۴۱ ق کي واقع دئ . د اروابناد دوست محمد کامل او فاضل استاد پوهاند عبدالشکور رشاد د څېړنو له مخي د قیس په نامه یو صحابي هم سته . خو داچي دغه قیس دي هماغه وي چي د جوړسوي افسانوي روایت له مخي دي د غور دپښتنو په نمایندگي مدیني منورې ته تللي و او هورې يې داسلام دین منلئ و ، بیا وروسته بیرته غورته ستون سوي او دري زامـــن (بېټ ، سړه بن او غرغښت) خني پاته وو ، هغه مسایل دي چي دثبوت دلایل يې کافي نه دي علامه عبدالحی حبیبي لیکي « کیس پښتو کلمه ده ... ملایانو دغـــه نوم معرب (قیس) کړاوپه مخزن افغاني کي يې دعربیت افسانې وتراشل سوې چي دغه قیس عبدالرشید دخالد له خپلوانو څخه و او د حضرت رسول (ص) په حضور مشرف سوئ و مگر داافسانه حقیقت نه لري او نه په اسلامي تاریخ او سیر یاداحادیثو په کتابو کي دقیس عبدالرشید نوم راغلئ دئ اونه په بل قدیم کتاب کي داافسانه سته اونه قدیم سند لري . د حضرت رســـــول (ص) دژوندون ټول وقایع اوهغه وفود چي له نورو هیوادونو څخه ددوی مبارك حضور ته راغلي وه ، ټول وقایع يې دسیر او مغازی او فتوح په کتابو کي منضبط دي خوداقیس بالکل نسته . نو داویلای سو چي دا کیسه فقط دزرم هجري کال په حدودو کي پیدا سوې او تاریخي اصالت نه لري . » (۴ ب)

دمخزن له روایت سره سم د قیس درې زامن (سړه بن ، بېټ او غرغښت) پاته سول چې اوسني پښتانه دهمدغو دروتنو اولاده ده .خوشحال خان ختک وایي :

پښتون په اصل کي سړه بني دي
یاغـــورغښت دیٔ یابېټني دي
لودي غلجي دي دبېټني له لوره
په سړه بن پوري بیاکـرلاني دي

داودهغې نظریې لنډیزچې په مخزن کي ثبت سوی دی اووروسته یې پلویان اومخالفین پیداکړل او ترنونسمي پېړۍ پوري د یوې مسلطي او منل سوي نظریې په توګه وځلېده . پلویانویې پښتوژبه دعبراني ژبي یواوښتی شکل وباله اوسامي ژبه یې وګڼله. ددې نظریې له مخي پښتانه پنځونیکونوته رسیږي دسړه بن ، غرغښت اوبیټ اولاددې ته (اصلي افاغنه) او (متوزیواوکرلاڼیو) ته (وصلي افاغنه) وایي . دنولسمي میلادي پېړۍ په اوله نیمایي کي اروپایي پوهانو دپښتنودبني اسرایلیت نظریه ترپوښتني اوڅېړني لاندي ونیوله اوتراوږدوژبنیوتاریخي اوایتنیکي څېړنووروسته دې نتجې ته ورسېدل چې دپښتنودبني اسرایلیت نظریه پر پاخه علمي تاداو ولاړه نظریه نه ده او افسانوي اړخ یې له ورایه څرګند دی . البته دتاریخ په ځینو پړاوو کي به د سامي اقوامو ځیني افراد او ګروپونه له پښتنو سره یوځای سوي او پکښې منحل سوي وي (اوسني سادات اوترهغو وراندي مثالونه) خو حقیقت دادی چې نه

پښتانه سامي قوم دی اونه پښتو سامي ژبه ده . (تفصيل يې وروسته راځي).

دپښتنو دبنی اسراييليت د نظريې کمزوري اړخونه او تناقضات

پښتنو محققينو ددې نظريې دشنلو او څېړلو په نيامت د تورات (۵) درواياتونو پر بنا اوږدې څېړنې کړې دي او په نتيجه کې څرګنده سوې ده چې :

ـــ دساول (طالوت) په زامنوکې د ارميا په نامه هيڅوک نسته او زوی يې « افغنه » يو خيالي موجود دی . دظفر کاکاخېل دوينا له مخې خو د افغنه نوم په ټول تورات کې نه دی موندل سوی . (۶)

ــ دساول په زامنوکې دبرکيا په نامه يو تن سته چې زوی يې آصف دی خوداچې نوموړی دې دحضرت سليمان (ع) په وخت کې وزير مقرر سوی وي ، په تورات کې هيڅ راز اشاره نسته . فاضل استاد پوهاندعبدالشکوررشاد د (الدرس التام فی التاريخ العام) په حواله ليکي « دشاول (طالوت) دپاچا کېدلو کال ۱۰۹۲ ق م اودمرګ کال يې ۱۰۵۶ ق م ښودل سوی دی اوترشاول وروسته حضرت داود (ع) دبنی اسرايلو مشروټاکه سو اوترڅلوېښت کاله واکمنی وروسته په ۱۰۱۶ ق م ومړ .... دورستنی ليکنې په رڼا کې هم د درايت په حکم دمخزن افغاني داليکنه زړه ته نه لوېږي چې - وايي (برخيا او ارميا دساول دوه پس مرګي زامن وو او دهغو زامن آصف او افغنه دحضرت داود وزير او سپه سالار

سول) داځکه چي که موږ د برخیا او ارمیا زوکړه په ۱۰۵۶
ق م یا ۱۰۵۵ ق م کي فرض کړو نودهغودزامنو (آصف او
افغنه) زوکړه که دپلرو په شل کلنی کي پهښنه سوې وي نو
آصف او افغنه باید په ۱۰۳۵ ق م یا ۱۰۳۶ ق م زوکړي او
تر شل کلنی په کم عمر کي دحضرت داود غوندي برمیالي
پاچا له خوا دوزارت منصب دغه آصف او دسپه سالاری
منصب افغنه ته ورکول له عقل وعادته لیري ښکاري» (۷)
ـ حضرت خالد بن ولید یو پیاوړی صحابي و او په اسلامي
تاریخو کي یې دژوند حالات پوره بیان سوي دي مګر دده
دهغه دعوت بیان هیڅ نه سو موندلای چي دغورپښتنو ته
دي یې ورکړی وي او ګویا هغوی یې داسلام دین منلو ته
رابللي وي . او که فرض محال دغه روایت ومنوهم ، بیاهم
دخالد بن ولید په برخه کي دپښتنو دیني اسراییلیت دنظریې
دجوړونکو څخه غلطي پېښنه سوې ده اوهغه داچي ددوی په
نظرخالد بن ولید داموییانو په وخت کي دکابل والي و ،
دحجاج بن یوسف له خوا چي داموییانو مشهور ظالم
حکمران و ، مرکزته وغوښت سو . خالد دحجاج له بېري
مرکزته نه ولاړ ، په پښتنو ننوت ، له هغوسره یې خپښي
وکړه او اوسني خالدي پښتانه چي خیني کسان دانسبت
«بنګښو » ته کوي ، دده اولاده ده . د فاضل استاد
رشاددخېړنو له مخي بایدوویل سي چي دکابل والي خالد
بن ولید نه بلکي خالد بن عبدالله القسري و . دغه خالد
دیزید لمسی دعبدالله زوی و چي دعربو په بجیله قبیله کي

د قسر بن عبقر له اولادې څخه و او ددغه نسبت په واسطه يې خالد بن عبدالله القسري بولي .په داسي حال کي چي دمخزن دروايت خالد نومی دوليد مخزومی زوی اولقب يې سيف الله و . ده دکابل دوالي په توګه وظيفه نه لرله . دپښتنو دبني اسراييليت د نظريې له جوړوونکو څخه دا دوه خالد نامي سره ګډ سوي دي . (۸)

ـ د بني اسراييليت نظريه راته وايي چي قيس پر څلوردېرشم پښت افغنه بن ارميا ته او پر اووه دېرشم پښت ساول ته رسېږي (۹) که اوسني پښتانه يوازي دافغنه له نسله وي نو تر قيس پوري ددغو ۳۴ پښتو اولاده څه سول ؟ هغوی خوبه هم پښتانه يا پښتنو ته نزدې قبيلې وې . موږ تراوسه پوري په کوم تاريخ کي دهغوی داولادې په باب څه نه دي لوستي . له قيس څخه ترنن پوري د ډېرو دقيقو شجرو له مخي ۲۶ پښتـه تـاکـل سـوي دي . پـه۲۶ پښتـه کي پـه ميـليـونـونو انسانان منځ ته راغلل ، په ۳۴ پښته کي خوبه هرومرو تر دې زيات واى . داپه ميليونونوانسانان چيري تري تم سول ؟

ـ دانحضرت صلعم حضورته که دغورد پښتنوله خوايو هيات دحضرت خالدبن وليد «رض» په تشويق تللی هم وي اومشري يې قيس عبدالرشيدپرغاړه هم وي نوددغه هيات ، وفـديـاجـرګـې دنـوروغـړواولادونـه څـه سـول ؟ داهـيـات خودغورد پښتنوپه نمايندګی تللی وچي تر راستنېدلو وروسته يې دغور په پښتنو کي داسلام د دين تبليغ ته ملاتړلې وه . نوبيا ددغو پښتنو اولادڅه سول ؟ دې پوښتنو

ته هم چا جواب نه دئ موندلی .

ـــ دافغنه له زمانې څخه بیا دحضرت رسول (ص) تر هجرته (۶۲۱ م) پورې نژدې شپاړس سوه کاله تېر سوي دي . په دې اوږده موده کې به دافغنه له زوزاتو څخه څومره پراخ اولس جوړسوئ وي او دا اولس څوبه هنم دپښتنو تربرونه وو . دا اولس څه سو ؟ ددې پوښتنې جواب هم نسته

ـــ قیس په یوه روایت په ۴۰ ق (تاریخ سلطانی) او په بل روایت په ۴ټ ق کې مړ سوی دی . دمړینې پر وخت یې عمر ۸۷ کاله و (پښتانه دتاریخ په رڼا کښې) . وایې چې دایمان تر راوړلو وروسته یې دحضرت خالد له لور (بي بي سارا) سره واده وکړ . واده یې باید د ۷ ـ ۱۰ ق کلونو تر منځ سوئ وي او دواده پر وخت یې عمر باید د ۵۷ ـ ۶۰ کلو تر منځ وي . په پښتنو کې مسلط دود داسې دئ چې دقوم سرداران او خانزاده ګان په کم عمر (په اوله ځوانې کې) واده کوي . قیس به هم له بي بي سارا سره تر واده دمخه بله ښځه یا ښځې کړې وي ځکه دسرداری په حالت کې هغه هم بیادپښتنو د سرداری په حالت کې دیوه سردار له پاره تر ۶۰ کالو پورې مجرد پاته کېدل له عرف و عادته لیرې خبره ده . نوله دې بلې ښځې یا ښځو څخه پیداسوې اولاده څه سوه ؟ او که پښتانه یوازې دبي بي سارا اولاد وي ، نو بیا مور ولې خینو پښتنو ته خالدي پښتانه وایو ؟ دپورتني استدلال له مخې خو ټول پښتانه باید دمور له خوا حضرت خالد ته ورسېږي . داپوښتنې هم ټولې بې جوابه پاته

دي .

ـــ دپښتو ژبي په باب علمي څېړنو داخبره ثابته کړې ده چي پښتو سامي الاصله ژبه نه ده او لکه وړاندي چي مي وويل دا ژبه دهندواروپايي ژبو په کورنۍ اړه لري . دا څرنګه کېداى سي چي ژبه دي اريايي وي او قوم دي بيا بنى اسراييل . (۱۰)

ـــ دپښتنودبنى اسراييليت په باب د لويديځو مولفينو ادعاګاني هم جدي تناقضات لري . ما وړاندي داخبره کړې ده چي په لويديځو مولفينوکي جورج روز ددغي نظريې له کلکو پلويانو څخه دئ . تاسي دده هغو خبرو ته خير سئ چي ښاغلي پوهاند دوکتور حبيب الله تږي د خپل نوي کتاب « پښتانـــه » په ۱۲ مخ کي راوړې دي. دى وايي : « روز په پاى کي د ژبي خبره يادوي (مراد يي دورکو سوو يهودو قبايلو ژبه ده . م . هوتك) او وايي داځه عجيبه خبره نه ده چي پښتنو دي خپله اصلي عبراني ژبه بايللې وي . څکه دى وايي کله چي ديوه ولس يو څو قبيلې له خپل ملك او خلکو نه جلا او په يوه بل ملك کي د يوه غښتلي او ګڼ ولس په منځ کي ميشتې شي ، هلته نو بيا داځه د تعجب خبره نه ده چي دغه قبيلې خپله ژبـــــــه بايلي .... » (پرکلماتو تاکيد زما دئ م . هوتك) تږى صاحب دهمدغه جورج روز له خولې ليکي : « داسراييلو لس قبيلې .... په نهايت کي افغانستان ته تللي او پښتانه دهمدغو لسو قبيلو اولاده ده . »

یو ځای پښتانه « دهمدغو لسو قبیلو اولاده » ګڼي او بل ځای وایي چي « یو څو قبیلې له خپل ملك او خلکو نه جلا او په یوه بل ملك کي د یوه غښتلي او ګڼ ولس په منځ کي میشتي سوې .... » (تاکید زما دی م . هوتك) .
که پښتانه د « همدغو لسو قبیلو اولاده » وي نو بیا « دغه غښتلی او ګڼ ولس » څوك وو ؟ چي «دغو لسو قبیلو» پکي خپله عبري ژبه بایلوده او اوس په پښتو ګړیږي . ددغه ولس ژبه خوبه هرومرو پښتو وه . آیا دا حکم پر دغه حقیقت باندي اعتراف نه دی چي ددغو لسو قبیلو تر ورکېدو دمخه دلته یوګڼ او غښتلی ولس واو ژبه یې پښتو وه .

پوهېږو چي ددې نظریې جوړونکي په مغولي واکمنی کي اوسېدل . ددې واکمنی په حدودو (هند) کي تر پښتون د (افغان) کلمه ډېره مروجه وه . دهغه وخت دپښتنو په نزد هم دافغان نوم تر پښتون لرغونی ښکارېده . څکه یې نو دساول په کورنی کي دارمیا او افغنه افسانه جوړه کړه . که دوی ته دامعلومه وای چي پښتون - پکتهون نوم تر افغان لرغونی دی ، هیڅکله به یې د ارمیا پر زوی د افغنه نوم نه وای ایښی بلکي پښتون ته ورته نوم به یې ورته تراشلی وای .

****

******

****

***

دبني اسراييليت دنظريې دمنځ ته راتګ عوامل

دپښتنو داصل ونسب او دهغو دقبيلوي شجرو کتابي ثبت په ۱۰۲۰ ق کي سوی دئ او په دي کال نورزي نعمت الله هروي د « مخزن افغاني» په نوم کتاب وکيښ . داوخت مغول جهانګير پرتخت ناست دئ .· نعمت الله هروي دخانجهان لودي ملازم و او کتاب يې دهمدي خانجهان په تشويق کښلئ دئ (تفصيل يې مخکي بيان سوی دی) د حيات افغاني ليکوال دپټې محمدحيات خان دمخزن افغاني په حواله کاږي چي خانجهان لــــودي دافغانانـو (پښتنو) د« سلسلهٔ نسب » د معلومولوله پاره خپل ملازمان (قطب خان ، سرمست خان ابدال ، همزه خان توخي ، عمرخان کاکړ ، ظريف خان يوسفزی) افغانستان ته ولېږل . هغوی دنسب داسلسله له ساوله رانيولي بيا ترقيس عبدالرشيد پوري نوم په نوم په مفصله توګه ليکلي راوړه (۱۱) دحيات افغاني مولف ددغي نسبنامې په باب خپل ترديد په واضحو ټکو بيان کړی دی او پوښتي چي دساول له مړيني څخه دوه نيم زره کاله وروسته به آيا دا ممکنه وي چي د دومره اوږدي زماني مفصله نسبنامه دي سينه پرسينه په سمه توګه رارسېدلي وي ؟ جواب يې ده منفي ورکړی دی . نوموړی مولف وايي دمخزن افغاني هغه قلمي نسخه چي ده ترې استفاده کړې دکابل د يوې معتبري کورنۍ له کتب خانې څخه ورته غلام حسين عليزي ورلېږلې وه . په دغه نسخه کي دکتاب دتصنيف علت داراز بيان سوئ دئ . دجهانګير

دربارته دایران یو ایلچي راغی او د پښتنودنسب ريښه يې له دېبانو (دېوانو) سره تړلې وبلل اوحواله يې پريوه معتبر كتاب ورکړه . پرخانجهان لودي باندي داخبره درنه تمامه سوه دخپلو ملازمانو يوه جرګه يې چي نومونه يې وړاندي بيان سول ، دپښتونخوا ببلابېلو برخوته ولېږل او دغه نسبنامه او دپښتنو دبنی اسراييليت نظريه يې بيان کړه . په دې وخت کي د پښتنوله لاسه پاچهي وتلې ده . نه هغه پخوانی برم ورپاته دئ او نه مقام . دمغولو په دربارکي پاته پښتانه هم په ببلابېلو ډولونو سره تر روحي شکنجې لاندي دي . په دغسي حالت کي چي دخپل اصل ونسب په باب دا راز له سپکاوي ډك توجيهات اوري ، څرګنده خبره ده چي دزغملو توان يې نه سي لرلای . دپاچهی داعادې له پاره خوبې دتوري کمی نه محسوساوه او خپلو هلوځلو ته يې اميد لاره خو د اصل ونسب دسپکاوي چاره ورته درنه تمامېدله . په دغه راز يوه فضا کي دقيس عبدالرشيد سره دټولو پښتنو دتړلو افسانه ميدان ته سوه . دا افسانوي نظريه هسي دعادي خلکو له خوا وضع سوې هم نه ده . ډير دقت پکښې سوی دئ . زيار ايستل سوی چي افسانوي روايتونه دهغي عيني زمينې له مخي چي تفصيل به يې وروسته راسی ، لږڅه منطقي او واقعي رنګ ورکړه سي او دهغه وخت دمسلط تفکر پر اساس بايددپښتنوداصل ونسب سلسله د حضرت نوح (ع) دريو زامنو (حام ـ سام ـ يافث) ته ورسول سي . بايد وويل سي چي دريو تنو د

انساني تولیود رسولو عنعنه بوازي په پښتنو پوري منحصره نه ده . په شهنامه کي راغلي دي چي فریدون هم دري زامن (سلم ، تور او ایرج) درلودل او جهان یې پر دریو برخو وویشه ، هر زوی ته یې یوه برخه ورکړه . دتاریخ پلار هیرودوت له خولي روایت دی چي داروپا په پراخه نااستوګنه سیمه کي چي واردواره یوسړی پیدا سو ، تارژیتانوس نومیدئ او دري زامن یې پیداسول (لیپوخانیس ، اریوخائیس او کولاخائیس) . داوستا درروایتو له مخي زردشت هم دري زامن درلودل (ایست واستره ، اوروه تت نره ، هوره چیتره) . (۱۲)چي بیرته خپل اصلي مطلب ته راوګرزم ، د پښتنودسامیت دنظریې د منځ ته راتګ پر وخت په هندوستان کي د پښتنو اړیکي له دوو قوتونوسره وي . مغول او هندوان . دظفرکاکاخپل په عقیده مغولو او هندوانو دخپل نسب لړی حام او یافث ته رسول . پښتنو له مغولوسره سیاسي رقابت درلود او له هندوانو سره مذهبي دښمني .ددې له پاره چي له دوی دواړو سره یې اړیکي شلولی او خپل خط یې بېل کړی وي ، ځکه یې نوخپله شجره سام ته ورسوله . دي کاردوې ګټې ورته وکړې . یو یې د خپلي مذهبي عقیدې د تسکین له پاره ځانونه له هندوانو رابېل کړل او عربو ته یې چي ددوی په نظر ډېر مقدس وو ، ورسول اوبل یې له خپلو سیاسي سیالانو سره دمخالفت له پاره تیوریك تاداو جوړ کړ . ددې له پاره چي خپلو شجرو ته یې علمي اومنطقي رنګ ورکړئ وي ، نویې

د ساول په زوزاتو کي د افغنه په نامه يوشخص ور زيات کړ
او پښتانه يې ورسره وتړل .

د دوهم څپرکي لمنليکونه

(۱) مخزن افغانی ـ اردو ژباړه (اردو ژباړونکی يې ډاکټر محمد بشير حسين دی) ـ د سريزي ۱۳ مخ . ۱۹۷۸ م .

(۲) محمد حيات خان ـ حيات افغاني ـ پښتو ژباړه ـ لومړی ټوک ـ ۱۷۰ مخ ـ کابل ـ

(۳) تړی ـ پوهاند دوکتور حبيب الله ـ پښتانه ـ ۲ مخ .

(۴ الف) دا بيت ما څه دپاسه څلوېښت کاله مخکي د لومړي ځل له پاره له خپلي مور څخه اورېدلی و .

(۴ ب) حبيبي ـ عبدالحی ـ دپښتوادبياتو تاريخ ـ دوهم ټوک ـ ۱۰۲ ـ ۱۰۳ مخونه

(۵) توراث چي په لغت کي قانون ته وايي ، دهغه اسماني کتاب نوم دئ چي پر حضرت موسی (ع) نازل سوئ او له هغو څلورو کتابونو څخه دی چي مسلمانانو ايمان پر راوړی دی . په قرآن مجيد کي د تورات پر نامه ډېر پېښېږو . عيسويان دمقدس کتاب لومړيو پنځو برخوته تورات وايي . داپنځه برخي يې په انګريزي کي Pentateuch بولي چي په فارسي متونو کي ورته « خمسه موسی » ويل سوي دي .

(۶) ظفرکاکاخېل ـ سيدبهادرشاه ـ پښتانه دتاريخ په رڼاکښي ـ ۳۵ مخ ـ پېښور .

(۷) محمد حيات خان ـ حيات افغانی ـ پښتو ژباړه ـ

دریم ټوك ـ تعلیقات ـ بامخ ـ کابل ـ ۱۳۷۰ ش

(۸) هماغه اثر ـ هماغه ټوك ـ تعلیقات ـ یج مخ

(۹) پښتانه دتاریخ په رڼا کښې ـ ۲۵ مخ ـ پېښور .

(۱۰) ځینې کسان وایي داخبره ممکنه ده چي قوم دي بنی اسراییل وي او ژبه دي هندواروپایي . د مثال کي یې د Yeddish ژبه راوړي . داژبه دهندواروپایي ژبو په جرمانیك ښاخ پوري تړل سوې او یوه ډېره نوې جوړه سوې ژبه ده چي د Early German او Hebrew یو مخلوط دئ . داژبه گویا د عبراني ژبي یوه نوې راپیدا سوې لهجه ده . نن ورځ ان دایتالیا ، ترکیې ، هسپانیا ، شمالي افریقا او امریکا یو زیات شمېر یهودان خو لا پرې پوهېږي هم نه . (وگورئ What is a Jew? ـ د Morris N. Kertzer لیکنه ـ ۱۱۷ مخ ـ څلرم چاپ ـ متحده ایالتونه ـ ۱۹۷۸ م

(۱۲) خپل ـ هارون ـ آفریده های مهجور علامه حبیبی ـ ۱۲۹ ـ ۱۳۸ مخونه ـ کابل ـ ۱۳۶۷ ش

(۱۳) حیات افغاني ـ پښتو ژباړه ـ لومړی ټوك ـ ۱۷۰ مخ .

دریم څپرکی

روایتي شجرې

شجره څه ته وایي ؟

شجره یا په دقیقه توګه (نسبي شجره) چې ځیني پښتانه یې دلهجوي خانګړتیاوو له مخې (سجره) بولي ، یوه عربي کلمه ده او معنا یې درخته (ونه) ده . په انسابوکي شجره هغې جنیتیکي نقشې Genealogical Chart ته ویل کیږي چې د کورنۍ دغړو تر منځ دویني دګډون تسلسل پکښې بیان سوی وي . دغې نقشې ته په انګریزي Family Tree وایي .استاد محمدانور نومیالي د شجرې تعریف داسي بیان کړئ دئ : « نسبي شجره هغه څرګندونه ده چې دیو چا یا د یوې ټولۍ دمنل سوي مبدې په باره کي ویله کیږي . » (۱)

دنړۍ دزیاترو ملتونو افراد دخپلو کورنیو چارټونوپه ثبتولو سره غواړي خپله ایتنیکي لوړتیا یا اشرافیت ثابت کړي د امریکا دمتحده ایالتونو زیاتره مخوري کورنۍ

چي غواړي خپله خانداني لوړتيا او اصالت وښيي نو خپلي نسبي اړيکي هغو مسافرو ته رسوي چي په ۱۹۲۰ کال د Mayflower په بېړۍ کي امريکا ته راغلي وو . (۲) اروپايي اشراف ددې له پاره چي خانداني امتيازونه ترلاسه کړي ، زياړباسي خپل ځانونه لرغونو اتلانو ، حتی پخپل زعم خدايانو ته ورسوي . دعيسويانو په مقدس کتاب Old Testament کي هم د آدم ، نوح او ابراهيم (ع) شجرې راغلي دي .

پښتانه دخپلو نسبي شجرو خوندي کول دخپل قوم او قبيلې يو منلي دود گڼي او زده کول يې پر ځان لازم بولي . دوي ته دخپل قوم وگړی د سوچه توب مساله زيات اهميت لري . کله چي د قوم سوچه توب تثبيت سو ، بيا يې نو په کلي او ولس کي حيثيت ، وقار او ټولنيز موقف ډېر درووند وي . سراولف کېرو د الفنسټون له خولې ليکي« ... قبيلوي شجرې زيات ارزښت لري او ټول وېشونه او قبيلوي داخلي حکومتونه پر همدې باندي متکي دي . » بل ځای ورپسې زياتوي « ... پښتنو ته شجره د ژوندانه ساه ده او نورته ښايي دپاڼي اړول وي . » دوی دخپل پلار ونيکه نومونه او دخپل قومي تسلسل روايتونه. په سينو کي ساتي او هغوی چي بيا په ليك لوست پوهېږي ، په ليکلي توگه يې خوندي کوي . دکورنی شجرې معمولا پر اوږدو طومار ډوله کاغذي تراډو باندي ليکلي وي د نسبي شجرو دليکلي ثبت دود زياتره په اشرافي کورنيو کي باب

(رواج) دی . ښاري پښتنواو تعلیم یافته قشردا دود تر ډېرې اندازې خوشي کړی دی . خوپه هیوادکي د تېرو دوو لسیزو تراجیډی د پښتنو یو لوی جمعیت دنړۍ پر پنځو لویو وچو سره تیت کړ او په نویو مېنو کي دهغوی ټولنیز دریځ ترګواښ لاندي راغئ نو دنسبي اصالت مړژواندي عنعنه یې بیرته راژوندۍ کړه .

هغسي چې د پښتنو د بني اسراییلیت نظریه دلومړي خل له پاره په مخزن افغاني کي په مفصله توګه ثبت سوه ، دغه راز دهغوی دنسبي شجرو لومړنی مفصل ثبت هم په دغه کتاب کي واردواره پیل سو . مخزن افغاني د پښتنوله عمومي عنعنوي روایت سره سم ټولي پښتني قبیلې او قومونه د بیټ ، سړه بن او غرغښت له لاري قیس عبدالرشید ته رسولي دي او لکه وراندي چي وویل سول قیس داسلام داوایلو دزماني سړی ښوول سوی دی اودا لاهم وایي چي صحابي و . زماپه فکر که د قیس نیکه صحابي توب ثابت هم وي ، بیاهم دا درې پښتې دده زامن نسي کېدلای او تر اسلامي عصر ډېر وراندي نومونه دي . که دا درې پښتې مور دقیس زامن وګڼو نودژوندزمانه به یې دلومړۍ هجري پېړۍ شاوخوا وي یعني په دغه وخت کي باید پښتانه د دټولنیز جوړښت له مخي دافرادو یا کورنیو په حالت کي وي او دقوم یا قبیلې سطحي ته باید ډېر وروسته رسېدلي وي . پر دې خبره خو تقریبا اتفاق سته چي په دوو ، درو پېړیو کي له یوه فردڅخه دزرګونو یا لکونو کسانو

زیربدل دعقل و عادت پرخلاف حکم دئ . خو تاریخ مورته وایي چي دپښتنو ددغو درو نیکونو ترزماني دوې درې سدۍ وروسته پښتانه دیوه داسي جنګي خواك په توګه منل سوي دي چي ستر واکمنان حساب ورباندي کوي . په دې برخه کي به بده نه وي چي دا څو بېلګې ولولو :

ـ وایي چي سبکتګین (د ۳۶۶ ق شاوخوا) دخپل جنګي خواك دپیاوړتیا او دخپلي پاچهۍ دټینګښت له پاره له پښتنو سره خپښي وکړه او د زابل (زاول) دپښتنو دیوه مشر لور یې خان ته وغوښته . اروابناد علامه حبیبي لیکي چي « چون سبکتګین داماد افغانان شد ، تمام افغانان درلشکر او میجنګیدند . » (۳) داسي یو خواك چي سبکتګین غوندي برمیالی پاچا دي یې په زوموالـه پیاوړی کېږي ، باید د شمېر په لحاظ هم زیات او موثر وي .

خودروایتي شجرو له مخي په دغه وخت کي نه دابدالیانو مورث اعلی (ملك اودل) زیربدلی و اونه د غلجیو دموجد اعلی بولګه وه ! چي داپښتانه به نو څوك وو ؟ (دابدالیانو دمشر نیکه ملك اودل دژوند زمانه د ۴۴۰ هـ ق حدود ټاکل سوي دي اوپه همدې اساس باید دغلجیو دمشر نیکه زمانه هم د ۴۰۰ ق حدود وي) دتېري پوښتني خواب دادئ چي دسبکتګین خپښان دهمدغو اوسنیو پښتنو اسلاف وو خو روایتي شجرو اودهغو پر اساس دقومونو دموجدانو دژوند دزمانواټکلي ټاکلو موږ ناسمي لاري ته رهنمایي کړي یو .

ـ دروایتي شجرو له مخي دبېټ نیکه دلور بي بي متو دوه

زامن وو چي غلجي او ابراهيم (مشهور په لودي) نومېدل او د بیټ زمانه باید ددوهمي هجري پېړۍ شاوخوا وي خکه وايي پلار يې قيس عبدالرشيد په ۴۰ ـ ۴۱ ق کي مړ دی او بېټ هم معمر سړی معرفي سوی دی . دلودي او غلجي زیږېده هم باید د دوهمي هجري پېړۍ حدود ومنو (که څه هم روايتي شجرو په کتابو کي لودي د خپل تربور ابدال يا اودل همزولی ښوول سوی دیٰ او دابدال د ژوند زمانه يې د ۴۴۰ ق تاکلې ده) خوبه حيرانتيا سره وينو چي دهمدې لودي اولاده دخپل موجد تر زیږېدو په يوه حساب يو نيم سل کاله وروسته او په بل حساب اویا کاله دمخه دشمېر او قوت په لحاظ دومره پياوړي کېږي چي په ملتان کي پوره نيمه پېړۍ پاچهي کوي داسي پاچهي چي حدود يې شمالاً او جنوباً له لغمانه ترملتانه وو . وايي ملتان په هغه وخت د يوه ښار نوم نه و بلکي يوې پراخي سيمي ته ويل کېده ، دومره پراخه سيمه چي يوسلو شل زره کلي يې درلودل (۴) ددې پاچهی بنسټ ايښوونکی حميد لودي و چي له سبکتګين سره يې ددوستی تړون درلود او سبکتګين يې پاچهي په رسميت پېژندلې وه (۵)

دنسب پوهني پوهانو يوه پېړۍ د دريو نسلونو له پاره تاکلې ده او يوه نيمه پېړۍ له نيکه څخه تر کودي پوري زمانه نيسي يعني پنځه نسله . په پنځه نسله کي انساني زیږېدنه دومره نسي ډېرېدلای چي له خپل تاتوبي (کسي غر) څخه په زرګونو ميله ليري (ملتان) کي دي ديوې

درنې پاچهی بنسټ کېښېږدي ، داسې پاچهي د سلطان محمود غزنوي د لښکرو په مخ کې خنډ وي او سلطان مجبورېږي هغه په زياته قوه له منځه يوسي (۴۰۱ ق)
ـ غوري پاچا علاوالدين (مشهور په جهانسوز) پر غزنوي دولت باندي په ۵۴۵ ـ ۵۴۶ ق کې برى ومومند ، او دبست وتخارستان ترفتح کولو وروسته له سلجوقي سلطان سنجر سره ونښت . خلك خني خواتوري سوي وو څکه يې له لښکرو څخه شپږ زره تنه غلجي و تورك سلطان سنجر ته تسليم سول . (۶) كه دغلجي د ژوند زمانه لکه څرنگه چي د روايتي شجرو څېړونکو ټاکلې ده ، څلور سوه هجري قمري ومنو نو دلته بيا هم د تولد و تناسل له نامکن دپرښت سره مخامخ کېږو . په يو سل و پنځوس کاله کي له يوه فرد (غلجي) څخه دومره اولاده منځ ته راغله چي يوازي درې زره تنه څوانان يې سلطان سنجر ته تسليم سول . ددې څوانانو كورنى (مور و پلار ، خوېندي و ورونه) چي پر زيات کړې ، خبره لکونوته رسيږي . عقل دومره زياته زيږېدنه په يوه لنډه زمانه کي نه سي منلاى .
ــ په روايتي شجرو کي متوزي او کرلاني پښتانه (وصلي افاغنه) بلل سوي دي . داصل و وصل خبره به وروسته وڅېړو ، خوکه داصل و وصل (جز و کل) مفهوم په پام کي ونيسو نوبايد اصلي قومونه تر وصلي د شمېر له مخي زيات وي . مگر اوسنى شمېرني مور ته برعکس معلومات راکوي . د پښتنو د قبيلوي ترکيب په باب نسبتا جامع

څېړنه په يوه کتاب کي سوې ده چي د (پښتني قبيلې) په نامه د پښتو څېړنو د نړيوال مرکز له خوا په ۱۳۷۰ ش کال په کابل کي خپور سوی دی . په دې کتاب کي د پښتنو قومونو په باره کي تفصيلي خبري سوي دي ، تريوې اندازې يې د ډاډ وړ احصائيې ورکړي دي او داوسېدنو ځای ځايګی يې ښوول سوئ دئ .ما چي داقومونه وشمېرل نتيجه يې په لاندي ډول راووتل :

سړه بني (اصلی) = ۶۱ لوی قومونه

غرغښتي (اصلي) = ۱۶ لوی قومونه

متوزي (وصلي) = ۷۱ لوی قومونه

کرلاڼي (وصلي) = ۲۹ لوی قومونه

اروانښاد سرمحقق دوست شينواري په مخزن افغاني کي ټولي درج سوي قبيلې (۳۹۵) او په هغو کي يې سړه بني (۱۰۵) ، بيټني (۲۵) ، متوزي (۵۲) او کرلاڼي (۱۲۰) شمېرلي دي. (۷) په دې ډول وينو چي د وصلي شمېر تر اصلي واوښت . دا کار خو له ناممکناتو څخه نه دی ، خو عادت و درايت يې نه سي منلای .

د روايتي شجرو په عنعنه کي اساسي تېروتنه داده چي هلته د پښتني ټولني د جوړښت واحدونه د افرادو په توګه منل سوي دي په داسي حال کي چي دا واحدونه افراد نه بلکي دافرادو لويي لويي ټولی دي . ابدال ، غلجی ، وردك ، خاخی ، منګل ، اخك ، سليمان ... اونور د افرادو نومونه نه دي بلکي د لويو لويو ټوليو نومونه دي . استاد

نومیالی لیکي : «دپښتنو ایتنیکي مجتمع دیو بشپړ اورګانیزم په توګه تش د منفردو وګړو مجموعه نه ده بلکي یو اجتماعي ـ اقتصادي سیستم دی چي دمادي او معنوي عناصرو له تاریخي ترکیبه څخه د اوږدي زماني په دوران کي دتشکل او تکامل پر لارباندي منځ ته راغلی دی . ددې اورګانیزم واحدونه وګړي نه دي بلکي لو یي لویي قبیلې یا ټپې دي چي دهري یوې تشکل او تکامل دخورا ډېر وخت مولود دئ ... . » (۸)

پوهاند دوکتور حبیب‌الله تږی لیکي چي « ... په پخوانو تاریخونو او آثارو کي رښتیا هم ډېر زیات داسي خیالي او جعلي روایتونه او خام مطالب راغلي دي چي یو یې هم داصولي کره کتني او منطقي استدلال تاب نه لري . یو مثال د پښتنوپه باره کي د افغنه اوقیص عبدالرشید افسانه اودهغې په اساس باندي دپښتنودنسب جوړه شوې شجره ده ، چي هم د منطقي پخواني او ځیني اوسني تاریخونه پرې ډک دي ، او هم په پښتنو کي له ډېر پخوانه په شفاهي ډول رایجه شوې ده . خوکه دا او داسي ډېر نور د پخوانو تاریخونو او آثارو مطالب د اصولي اجتماعي او تاریخي کره کتني د معیارونوپه اساس وڅېړل شي نویقین دئ چي افسانوي اړخ به یې په واقعي اړخ دومره غالب شي چي داټول روایت به بادیوسي . » (۹)

سر اولف کېرو وایي « ددې کیسې خیالي اړخ پوره څرګند سو . حتی د قیس او دده دملګرو نکل هم د

خینو باوري اسلامي منابعو له خوا رد سوی دی . مشهور سیاح البیروني او درباري العتبي (Alutabi) دواړه د محمود غزنوي د یوولسمي پېړۍ د زمانې خلك دي او د قیس نکل ردوي . د دوی لیکنې ښيي چي له قیس څخه څلور پېړۍ وروسته دکابل ولایت لا مسلمان شوی نه و .» . نومـوړی زیاتوي « ... له دغو کیسو څخه د ډهلي د څراغ د تیلو بوی ځي . د دربار افغانانو خپلي شجرې بیانولې او خان ته يې کریدت ورکاوه حال داچي پښتو يې نه وه زده او په پارسي به غږېدل . دوي دمغول پاچا د خوشالی او خندولو لپاره هر څه ویل »(۱۰)

اوس به دپورتني حقیقت په پام کي نیولو سره د پښتون قوم یو شمېر ستري څانګي دمستندو تاریخي پېښو په رڼا کي وڅېړو او وبه ګورو چي ددغو څانګو څرك د راویتي شجرو پر خلاف تر اسلامي عصر ډېر وړاندي موندلای سو .

اودل ـ ابدال ـ اپتل ـ هفتل ـ یفتل

ابدالیان د پښتنو یوه مشهوره قبیله ده دافغانستان په تاریخ کي ددغي قبیلې رول ډېر زیات دی . دې قبیلې دمعاصر افغانستان دجوړېدوله وخته د دوه نیم سوو کالو په اوږدو کي واکمني کړې چي په هیواد کي دټولو میشته وو پښتنو او غیرپښتنو له خوا منله سوې هم وه . دروسانو غیرمستقیم او مستقیم تیري د دوي واکمني پای ته ورسوله . ددغي قبیلې زیاتره مشاهیر د افغانانو او ټولو پښتنوګڼ ملي

ویاړونه دي . دابدالیانو دنامه ریښه هغو سپین پوستي اریایي قبیلې ته رسیږي چې په تاریخ کي یې د اپتل Aptal یا هفتل په نامه پېژنو. اروپایان دغو اریایي هپتالیانو ته سپین هونان وایي . د (هون ، هان) اوښتی شکل اوس په پښتو کي (خان) دی چې ځیني پښتانه یې د (خون) په بڼه هم تلفظ کوي . د (هـ) او (خ) ذاوښتون نور مثالونه هم سته . د (خوارزم) پخواني ثبت د (هوارزم) په شکل هم لیدل سوی دی . عربو دې قبیلو ته [هیاطله] ویله . تاریخي څېړني ښیي چې دغه سپین پوستي اریایان د اوسني افغانستان سیمو ته تر راتګ وروسته ددې ځای له لرغونو قبایلو (پکهت ، پښت) سره ګډ سوي دي . دهفتالیانو ژبه چې هر څه وه خو له پکتهانو سره له ګډون وروسته یې ژبه یومخیزه (پښتو) سوې ده . د اپتل قبیلې د ۴۰۰ م) په شاوخوا کي په باختر او تخارستان کي یو پیاوړی دولت جوړکړ ، له ساسانیانو سره یې جګړې وکړې او کتیبې یې دکندهارپه شمال او ارزګان کي موندل سوي دي . (۱۱) دروایتي شجرو له مخي د ابدالـیو پښتنو نیکه (ابدال) نومېدئ او په اسلامي عصر کي پیداسوی دئ . د ترین زوی ، د شرخبون لمسی ، د سړه بن کوسی او د قیس عبدالرشید کودی و . د ژوند زمانه یې د ۴۴۰هـ ق شاوخوا ټاکل سوې ده . داسلامي دورې دغه ابدال نیکه که څېرې عیني موجودیت هم ولري نوبه د لرغونو اپتالیانو له زوزاتوڅخه یو متاخر سړی وي . څکه ابدالي قبیلې د اسلام

دمبین دین تر بعثت څه دپاسه دوه سوه کاله وړاندي پیاوړی دولت درلود . موږ دروایتي شجرو په ګرافیکه نخشه کي پر دېرو داسي نومونو پېښېږو چي له پوښتنو خالي نه دي . حضرت بېټ نیکه په هیڅ ډول هغه بیټني نه دي چي قوم یې په نامه ستـه . د پټي خزانې باباهوتك د هوتك قبیلې یو متاخر شخص دئ او په هیڅ راز یې باید هغه منبع ونه بولو چي د هوتکو پراخ قوم ورته منسوب دی .

ابدالیانو ته د (دراني) لقب لوی احمدشاه بابا ورکړئ دئ . تر احمدشاهي عصر وړاندي یې ټولو منابعو نوم ابدالي یا اودالي راوړی دی .

الکو ، اراکو ، الکوزي ، اراکوزي

دروایتي شجرو له مخي الکو د خیرك په اولاده کي د بارك او پوپل سکني ورور دی . خیرك دابدال زوی د ترین لمسی د شرخبون کړوسی د سړه بن کوسی او د قیس عبدالرشید کودی دی . د ژوند زمانه یې باید د ۷۸۰ هـ ق شاوخوا وبولو څکه د ورور (پوپل) د ژوند زمانه یې تاریخونو د ۷۸۰ هـ ق حدود ښوولي دي . (۱۲) یعني د اتمي هجري پېړۍ پای یا له نن څخه نږدې ۶۵۰ کاله وړاندي . دالکوزیو پښتنو تاټوبی په مشخصه توګه د احمدشاهي کندهار شمال لویدیځ ته د ارغنداب ناوه ده . د زابل ولایت په جلدك او په فراه ولایت کي هم یو شمېر الکوزي اوسي خو اصلي مېنه یې د ارغنداب د رود غاړي دي . د ارغنداب حوزه په تاریخي لحاظ د اراکوزیا سیمه

ده . وايي کله چي مقدوني سکندر (تولد يې ۳۵۶ ق م)
له اتيازرو لښکرو سره د اسيا پر لويه وچه بريد وکړ ، دريم
داريوش ته يې ماته ورکړه ، د هخامنشي سلطنت پلازمېنه
(پايتخت) يې وسوځله ، مخ يې پر خراسان ونيو ، دهرات
تر نيولو وروسته يې دهيلمند ناوه او وروسته د اراکوزي ناوه
د اراکوزيانو له سخت مقاومت وروسته فتح کـــړه . د
۳۲۹ ق م پـه دوبـي کـي يـې د ارکـوزي سـکـنـدريې ښار د
اوسني کندهار په شاوخوا کي جوړ کړ . (۱۳) د اراکوزيا
سيمه په ريګويدا کي د (سراسواتي) او په اوستا کي د
(هراويتي) په نامه ياده سوې ده . (۱۴) دغه اراکوزيان
چي د ارغنداب پر غاړو اوسېدل او له مقدوني سکندر سره
يې « سخت مقاومت » کاوه ، ځوك وو ؟ داخلك د همدا
نيو الکوزيو اسلاف وو . د الکوزي او اراکوزي په نومونو
کي د (لام) او (رې) اوښتون (ابـــدال) پېښ دی .
(رې) پـه (لام) اوښـتـې ده . ددغـه راز ابـدال نـوري
بېلګې هم سته لکه : دېوار ـ دېوال ، غربېل ـ غلبېل ،
قيطور ـ قيطول . (د کندهار ښار لويديځ ته د سرپوزې د
غره لـــــوره ځوکه « قيطول » نومېږي . مـــاته لا پـه (
رې) او (لام) کي د (لام) پرغ لوغــــــــوني ښکاري
او پـه (الکوزي) کلمـه کي د پای لـه خوا (زی) هنغه
سوفيکس نه بولم چي د نومونو په پای کي ورلوېږي او د (
زوی) معنا ورکـوي لکه د (بارك) او (محمد) د نامه
و پای ته چي ورلـوېدلی او (بارکزی) او (محمد زی)

خيني جوړ سوی دی يعني د بارك زوی او دمحمد زوی .
الكوزی او اراكوزی د شخص نوم نه بلكي د هغه جمعيت
نوم دئ چي د اراكوزيا اوسېدونكي وو .

اڅك ـ اڅكزي

په ابداليوپښتنوكي اڅكزي هغه قبيله ده چي چي د
ژوند ډېري لرغوني لاري چاري ، راشېه درشه ، رسم و
رواجونه ، دودونه و عادتونه يې خوندي ساتلي دي .
دپښتنو د ايتنيكي څېړنو له پاره دا قوم خورا غني مواد
لري . د دوی دنگ دنگ قدونه ، پياوړي بدنونه ، غښتلي
موټي ، گردي مخونه ، مست اتڼونه ، غېږي او نور يې هر
يو پخپل ذات كي د اريايي توب او لرغونتوب نخښي دي .
ددې قوم دخپلونو نومونه هم خورا لرغوني علايم لري . د
روايتي شجرو پر بنا اڅك او محمد دوه ورونه دي چي دبارك
له اولادې گڼل كېږي . د بارك دژوند زمانه د ۷۶۰ هـ ق
شاوخوا اټكل سوې ده اوبه دې حساب بايد د اڅك نيكه
وخت تر دې وروسته كلونه وي او تر ۸۰۰ هـ ق وروسته
كلونه يې وبولو . دا خبره مي لا بايد دمخه كړې وای چي د
يوې قبيلې د جوړښت د پيل له پاره دغه شان دقيقه نېټه يا
كال ټاكل پخپله د علم له موازينو سره سر نه خوري . د
اڅك د پيدايښت كلونه كه د ۸۰۰ هـ ق حدود ومنو نو دا د
اسلامي عصر هغه دوران دئ چي اسلامي تفكر د مسلمانانو
اوبه ټېره بيا پښتنو د ژوند په ټولو اړخونو كي ژوري ريښې
خغلولي دي . پر ژبه يې د عربيت ژوره اغېزه مسلطه سوې

ده . نومونه يې عربي ، اصطلاحات عربي ، هرڅه عربي سوي دي .داخبره دمنلو نه ده چي د اسلامي مجد وعظمت په دغسي يوه دوران كي دي د يوه مسلمان قوم نومونه غير اسلامي يا غير عربي وي او مسلمان اڅك دي پر خپلو زامنو (ګجن) و (بادين) نومــــونه كښېږدي ، لمسی دې د (څول) ، كړوسی دې د (سدی) ، كــــوسی دې د (پايك) او كودی دې د (خودك) په نامه ونوموي .تاسي ته به زه د يوه اڅكزي شاعر شجره وړاندي كړم اوتاسي به دا ټول غيـر عربي نـومـونـه پـكـښـې ووينـئ . داشاعـر مـلا عبدالسلام اشېزی نومېږي او پـه اولـس كي پـه سلام بـابـا مشهور دئ . نوموړی د ملاحبش زوی هغه د ملاصمد هغه دملا برت هغه د جمال هغه د ګلي هغه د غازي هغه د پيرعلي هغه د خودك هغه د پايك هغه د سدي هغه د څول هغه د ګجن هغه د اڅك زوی دی . (۱۵) ددې شجرې د پای شپږ نومونه خوپه څرګند ډول تر اسلام دمخه نومونه دي (۱۶) . كه درې پښته يوه پېړی وګڼو نو شپږ پښته دوه سوه كاله كېږي او ددې معنا به داوي چي د اڅك زيږېدنه بايد لږ تر لږه دوه سوه كاله تر اسلام وړاندي وبولو . روايتي شجرو ته د نيتې ټاكونكو د هغه عمر شپږ سوه كاله كړي دی . په دغه موده كي له يوه فرد څخه داڅكزو د دومره پراخ اولس جوړېدل ترعقل وتلې خبره ده . ما د يوه اڅكزي شاعر شجره څكه د بېلګې له پاره راوړه چي ددې قوم پر شجرو زيات باور كېدلای سي . په ابداليو پښتنو كي د اڅكزو قبيله

دنسبي اړیکو په خوندي کولوکي تر نورو قبیلو ډېره پابنده ده . په دوي کي دقبیلې پوښتنه اساسي سوال دئ . له نابلده مېلمه څخه تر روغبړ وروسته لومړۍ پوښتنه داده چي څوك یې ؟ یعني په قوم څوك یې ؟

داځك د ژون زمانه ډېره قدیمه ده . د شجرو جوړوونکو د کجن او اځك تر منځ د پېړیو پېړیو فاصله غورځولې ده . ښاغلي دوکتور عبدالرازق پالوال پخپل درانه اثر (دپښتنو نوی پخوانی تاریخ) کي د یوناني آثارو پر بنسټ د (ارځك) شاهـانو په باب(چي مراد یې اځك شاهان دي) ډېر لرغوني شواهد او تازه و بکر معلومات ورکړي دي . ددغه درانه او ګران کتاب دوهم ټوك چاپ سوی دی (۱۹۹۴ م) پښتـانه ددغه اثر د نورو ټوکونو د خپرېدو لار څاري .

بړیڅ ـ پروټ ـ ډاسو ـ اپرېدي

د اریایانو په لرغونو سرودونو (ویدونو) کي مورږ د ارغنداب په ناوه کي د پښي ، ډسه ، پراوته او بریسه قبیلو نومونه مومو چي له دوی څخه همدا نن پښي په سیوی او کندهار کي سته ، بریسه په یقین سره د بړیڅ قوم نوم دی ، پروټ د الکوزیو یو ښاخ دئ ، د اپرېدیو نوم د اپاریتي په بڼه ثبت دی او په سلېمانخېلو کي د ډاسو (ډسه) په نامه یوخېل سته (۱۷)

ساك ـ سهاك ـ ساکزی ـ اسحاق زی

له تاریخي خېړنو څخه څرګندېږي چي ساك قبایل د

آمو په شاوخوا کي ترميلاد شپږ سوه کاله مخکي اوسېدل . وايي لوی کوروش د سيستان د فتح پر وخت همدغه ساکان د هغوی د ښوخدمتونو له امله (نيك کردار) بللي او نازولي يې دي . اروانباد علامه حبيبي ليکي کله چي دغه کوچي ساکان صحرانشين سول دباختر په سيمو اودآمو سيندپه جنوب کي له پښت قبيلې سره ګډ سول او دساکه نوم ددغو قبايلو په نومونو کي ځای سو . لکه په زابل او کابل کي د سهاك او په هيلمند کي دساګزي په پښتنه قبيله کي همدا نوم سته . له ساکانو څخه عبدالله محمد بن صالح ساګزي په سيستان کي د يعقوب ليث صفار پرخلاف پاڅون وکړ او مات سو (۲۵۹ هـ ق) مشهور انګرېزافغان پوه سر اولف کېرودګندهارا دساك واکمنانو په نومونو کي خورا ډېر پښتو مشابهتونه موندلي دي . (۱۸) اروانباد دوست شينواری خولا ساکان د پښتون قام په جوړښت کي يو اساسي عنصر ګڼي . دده په عقيده د پښتانه په ختّه کي د (سلم ، ساك او سامي) عناصرو ښېلګې سته . (۱۹)

په پښتنو کي دعربي فرهنګ له خپرېدو سره سم خورا ډېري پښتو کلمې په عربي بڼه او وروسته په پارسي شکل واوښتې لکه صرود (سردسېر) ، جروم (ګرمسير) مستنج (مستنګ) ، سجستان (ساګزستان) ، سجزي (ساګزي) ، قهستان (کـــــوهستان) ، مير واعظ (ميرويس) ، ضحاك (سهاك) ، لهوګرد (لوګر) فوفلزايي (پوپلزی) ، طوخی (تـــــوخی) ، صدوزی

(ســــــدوزی) ، ارغسان (ارغستان) ، سفید روان (سپېروان) او نور. په دې ډول له سهاک څخه (ضحاك او اسحق) جوړ سو (لکه له ښرخبون او خرښبون څخه چي يې شرف الدين او خيرالدين جوړ کړي دي !) او د ساګزو قبيلې نوم په اسحق زايي واوښت . دا لرغوني قبيله چي موږ يې د موجوديت څرك (۲۵۰۰) کاله وړاندي لرو ، د روايتي شجرو د مسخ کوونکو له خوا دوه ځايه سوې ده . يوه برخه يې د سړه بن په اولاده کي د ابدال له لاري د پنج پای په ګروپ کي شامله سوې او بله يې د سهاك ولد ابراهيم ولد بي بي متو بنت بېټ بللې ده (۲۰) که د ابدال زمانه د ۴۴۰ هـ ق شاوخوا ومنو نو د سهاك = اسحق د ژوند عصر بايد د اوومي هجري پېړۍ سر وي او په دې توګه به مو د يوې لرغوني قبيلې د عمر لرترلږه اتلس سوه کاله عمر خوړلئ وي .

د پنج پای له ګروپ سره د ساکانو يو ځای کول ماته مصنوعي ښکاري . د کندهارله درانيو څخه داخبره اورېدل کېږي چي د پنج پای ګروپ قومونه کله ځانونه په درانيو ګڼوي کله په غلجيو .

****

******

****

**

*

د دريم څپرکي لمنليکونه

(۱) نوميالی ـ محمدانور ـ دپښتنودټولنيزتاريخ مبادي ـ ۳۷ مخ ـ مسکو ـ ۱۹۹۰ م

(۲) په ۱۶۲۰ م کال کي په اتلانتيک سمندر کي يو ډېرساري توپان پېښ سوی و چي ۶۶ ورځي يې دوام درلود . له دغه توپان څخه يوه کوچنۍ بېړۍ راووته چي سپرلي يې مذهبي مبلغين وو . دغو مبلغينو په شمالي امريکا کي يوه ټولنه جوړه کړه چي زوزات يې د امريکايي کلتور له مخي زموږ دځينو پښتنو په شان ځانونه « ستانه » بولي .

(۳) حبيبي ـ پوهاند عبدالحی ـ تاريخ مختصر افغنستان ـ ۱۴۱ مخ

(۴) رشاد عبدالشکور ـ لودي پښتانه ـ ۱۳ مخ

(۵) تاريخ سلطانی ۲۳ مخ ، تواريخ خورشيد جهان ۶۷ مخ ، لودي پښتانه ۱۲ مخ د تاريخ فرشته دلومړي ټوک ۱۸ مخ په حواله .

(۶) حبيبي ـ پوهاندعبدالحی ـ تاريخ مختصر افغانستان ـ ۱۵۷ ـ ۱۵۸ مخونه .

(۷) شينواری ـ سرمحقق دوست ـ پښتانه څوک دي ؟ ـ ۶۸ مخ پېښور ـ ۱۹۹۸ م

(۸) نوميالی ـ محمد انور ـ دپښتنو د ټولنيز تاريخ مبادي ـ ۴۶ مخ ـ مسکو ـ ۱۹۹۰ م

(۹) تره‌ی ـ حبيب الله ـ پښتانه ـ شپږ مخ ـ پېښور ـ ۱۹۹۹ م

(۱۰) سراولف کارو ـ پښتانه (پټانز) ـ پښتو ژباړه ـ ۲۵ ـ ۲۶ مخونه ـ پېښور ـ ۱۹۹۹ م

(۱۱) حبيبي ـ پوهاند عبدالحی ـ تاريخ مختصر افغانستان ـ ۲۳۴ مخ

(۱۲) تاريخ مختصر افغانستان ـ ۲۳۹ مخ ، پښتانه دتاريخ په رڼاکښې ۱۲۷۲ مخ

(۱۳) تاريخ مختصر افغانستان ـ ۴۰ مخ

(۱۴) ريګويدا د ويدي سرودونو يو کتاب دی . ويدي سرودونه له نن څخه نږدي څلورنيم زره کاله وړاندي ويل سوي دي . ويونکي يې هغه اريايي قبايل وو چې د آمو سيند په شمال کي اوسېدل او خپله مېنه يې (ارياناويجه) بلله . (اوېجه اوس لا هم د کندهـــــار په لهجه کي د (سرزمين) په معنا ژوندي او مستعمله کلمه ده .) اريايي مدنيت د ويدا په څلورو کتابونو کي منعکس سوی دی . له دغو څلورو کتابونو څخه د يوه نوم يې ريګويدا دی نور دري يې سام ويد ، اتهرواويد ، يجورويد نومېږي . ريګويدا يې ترټولو قديم دئ .

اوستا بيا د زردشتي مذهب مقدس کتاب دی چې دوې لويې برخې لري . په لومړۍ برخه کي يې دغه لاندي کتابونه راغلي دي : يسنا ، ويسپرد ، ونديداد . او په دوهمه برخه يې دوې څانګي لري : خورده اوستا او يشتونه د (يشت) معنا د (ستايني سرود) ده . که د اوستا لومړۍ او دوهمه برخه په پام کي ونه نيسو ، نو په مجموع

کي گويا پنځه کتابه کېږي : يسنا ، ويسپرد ، ونديداد ، يشت او خورده اوستا .
(وګورئ : افغانستان در شاهنامه د اروابناد احمدعلی کهزاد ليکنه ـ ۹۳ مخ ـ کابل ـ ۱۳۵۵ ش)
(۱۵) ملا عبدالسلام اشېزی ـ د مقدس خان معصوم ليکنه ـ پښتو اکاډمي ـ بلوچستان ـ ۱۹۸۷ م
(۱۶) په وروستيو څو لسيزو کي پر پښتنوکوچنيانو باندي د غير عربي نومونو ايښوول باب سوي دي . زموږ زلمي پښتانه کوښښ کوي پراولادو باندي پښتو نومونه کښېږدي . دغه تمايل د وروستيو لسيزو محصول دئ .
(۱۷) حبيبي ـ پوهاند عبدالحی ـ تاريخ مختصر افغانستان ـ ۱۰ مخ .
(۱۸) پورتنی اثر ـ ۵۸ مخ
(۱۹) شينواری ـ سرمحقق دوست ـ پښتانه څوک دي ؟ ـ ۱۹ مخ ـ پېښور ـ ۱۹۹۸ م
(۲۰) خلاصه الانساب ـ ۱۲۶ مخ

****
****
****
****
******
****
*

څلرم څپرکی

غرزي ـ غلزي ـ خلجي ــ غلجي

په پښتنوکي غلجي قبایل هم دشمېر له مخي او هم په تاریخ کي دخپل ځانګړي نقش له رويه د یادوني وړ موقعیت لري او همدا علت دی چي ما په دې لیکنه کي هغوی په یوه بېل څپرکي کي راوړل . له دې قبیلې څخه لودیانو د څلرمي هجري پېړۍ په سر کي په ملتان کي د یوې درنې پاچهی تاداو کښېښود چي نیمه پېړۍ یې دوام وکړ او د غزنوي سلطان محمود له خوا په ۴۰۱ هـ ق کي ورانه سوه . تردې وروسته په هند کي د خلجي (غلجي) شاهانو اوږده دوره پیل کېږي چي پیل یې په ۱۲۰۶ م کي و او څه دپاسه درې سوه شل کاله یې دوام وکړ. (د خلجي او غلجي په باب به وروسته رغږېږو) د نهمي هجري پېړۍ په نیمایي کي لودیانو د دوهم ځل له پاره د شاهوخېل لودي سلطان بهلول په لاس د هندوستان په شمال (ډیلي) کي د یوه پرتمین سلطنت بنسټ کښېښود چي تر اتیا کاله عدل وروسته د مغول بابر په لاس ړنګ سو . تر بابر وروسته بیا ددغو قبایلو خپلوانو (سوریانو) د سلطان العادل سوري شېرشاه په همت پر هند باندي دپښتنو واکمني ټینګه کړه

چي د مغول همايون په لاس چپه سوه او تر هغه وروسته بيا وينوچي په کندهار کي دحاجي ميرويس نيکه په قيادت ملي غورځنګ پيل سو (۱۱۱۹ هـ ق) پښتانه يې واکمنی ته ورسول . دا واکمني اته دېرش کاله وروسته د افشار نادرپه لاس نسکوره سوه . لکه وړاندي چي مي وويل ددې قبايلو په باب زه ځکه لږځه په تفصيل رغږېږم چي په روايتي شجرو کي همدوي زياتره د مناقشې وړ ګرځول سوي دي . ددوی په باب ظالمانه قضاوتونه سوي دي . دپښتنو درواېتونو له مخي دغلجيو ريښه د بېټ نيکه لور بي بي متو ته رسېږي. بي بي متو په غوري حسين (۱) واده وه . په مخزن افغاني کي د متو او حسين د واده په باب د مجمع الانساب په حواله يوه افسانه ليکل سوې چي وروسته يې نورو تاريخونو ته هم لارکړې ده (۲) افسانه داسي ده :

د وليد بن عبدالملك بن مروان دخلافت په وخت دده سپه سالار حجاج بن يوسف ثقفي د خراسان او غورستان د نيولو په نيت له يو لوی لښکر سره راوخوځېد . په غور کي د حجاج په راتګ سره لويه ګډوډي راغله . مخوري کورنی او د نامه کسان له کور و کلي ووتل په هغو کي د حسين په نامه يو ځوان د وطن پرېښوولو ته مجبور سو. (د حسين د نسب شجره يې د غور حاکم سلطان بهرام ته رسولې ه او هغه يې د سلطان معزالدين محمد بن سام غوري له اولادې بللی دی . وايي چي دځلرم خليفه حضرت علی کرم الله وجهه له خوا سلطان بهرام ته دغور د حاکم په توګه فرمان

صادر سویٔ و). په افسانه کي راغلي دي چي حسين نامی دکسي په غره کي د شيخ ببړ نيکه کورنی ته پناه وروړه . شيخ ببړ يې په تندي کي د عالي نسبی او نېك فطرتی نخښي وليدلې . په کور کي يې ځای ورکړ او د کهاله محرم يې وګاڼه او د زوی په شان چلند يې ورسره وکړ . څه موده وروسته د حسين او د شيخ ببړ د لور (متو) ترمنځ مينه پيداسوه او د متو د مور وپلار په پټه سره کور و کهول سول . متو حمل واخيست . مور يې د چارې په فکر کي سوه د پلارسره يې خبره طرحه کړه او ځني ويې غوښتل چي د هلك و نجلی نکاح وتړي . پلار يې د هلك د اصل ونسب د معلوموله لـــــــو له پاره يو سړی چي (کاغ دوړ) نومېدی د حسين له يوه ليك سره چي د خپلي کورنی په نامه يې کښلی و ، غور ته ولېږه . کاغ دوړ په غور کي د حسين دپلار و نيکه څرك ويوست او تر راتګ وروسته يې شيخ ببړ ته داډ ورکړ چئ هلك عالي نسبه شهزاده دی . شيخ ببړ د خپلي لور و حسين نکاح وتړله . متو ته خدای زوی ورکړ . نيکه يې له دې امله چي هلك و نجلی دده بې سلا يوځای سوي وو ، پر مـــــــاشوم باندي (غلزوی) نوم کښېښو يعني د غلا زوی . دا نوم وروسته غلزی ، غلجی سو . (۳) تاريخ سلطاني دې افسانې ته نېټه هم ايښې ده او دا پېښه يې په پنځه سوه هجري کي بللې ده . (۴) حسين يې د شهزاده سام غوري زوی بللی دی او له غور څخه يې د هغه د راوتلو علت غورته د غزنوي لښکرو

ورتګ ګڼلی دی . دا افسانه په مخزن افغاني کې پیل سوه
او تر ننه پوري ډېرو کتابو اخیستې ده . زموږ له پیاوړو
استادانوڅخه پوهاند رشادهغه (مضحکه وجه تسمیه)
بللې ده (۵) له دغو یادونو سره سره به زه اوس ددغې
افسانې په باب یو شمېر دلایل وړاندې کړم او ګران
لوستونکي به وګوري چې دغه افسانـــــــوي روایت او
« عامیانه اشتقاقونه » څومره له حقیقته لیري دي .
ــ لومړی داچي د غوري پاچهانو په.هغه لست کې چې
علامه حبیبي په خپل کتاب (تاریخ مختصر افغانستان ـ
۱۶۶ مخ) کي راوړی دی ، د سلطان بهرام په نامه څوک
نسته . زما په ګومان ددغې افسانې طراحانو د غزنوي
شاهانو د لړۍ پر یوه تن (بهرام شاه بن مسعود سوم)
بـــــــاندي یې د (غوري) لقب ور زیات کړی دی . دا
امکان زه څکه وارد بولم چې د پښتنو داسراییلیت د نظریې
د جوړولو په ترڅ کي یې هم د اصفیا په اولاده کي د افغنه
نوم ور ځای کړی دی .
ــ د حضرت علی (ك) شهادت په ۴۰ هجري قمري کې
پېښ او سلطان معزالدین غوري د شپږمې هجري پېړۍ سړی
دی . دده پـــــه اولاده کي سلطان بهرام نامی ؟ ته د
حضرت علی (ك) له خوا د فرمان صادرېدل له تناقضه
ډك روایت دی . څکه د حضرت علی د شهادت او د سلطان
معزالدین د واکمنی تر منځ د شپږو پېړیو واټن پروت دی .
ګویا د اسلام څلرم خلیفه تر خپل شهادت شپږ پېړۍ وروسته

یو چاته فرمان صادورووي !) .

ـ مخزن افغاني خو د متو او حسين د نكاح كېدلو وخت نه راښيي خو تاريخ سلطانی لکه ورانديي چي مو ولوستل ، په صراحت سره وايي چي داپېښه په پنځمه هجري پېړۍ کي سوې ده . په داسي حال کي چي وليد بن عبدالملك په ۹۶ هـ ق کي مړدی او د حسين له کوره وتل او دکسي غره ته تلل باید په لومړۍ هجري پېړۍ کي ښوول سوې وای . متو د قيس لمسی ده . قيس په ۴۰ یا ۴۱ هـ ق کي مړ دی او په دې ډول خو اول د نيکه او لمسی تر منځ زمـــــاني فاصله (۴۵۰) کاله ده چي د عقل په حکم ممکنه نه ده . بل حسين د لومړۍ هجري پېړۍ په پای کي له کوره وتلی خو واده یې درې پېړۍ وروسته کړی دی . نه پوهېږم چي دا مساله به څرنګه تشريح سي ؟

ـ وايي شيخ بېټ پخپل وخت کي په تقوا او نېکي مشهور و د لور په ورکړه کي د نورو پښتنو په شان ډېر محتاط و . د خېښي په وخت کي ورته د اصل و نسب مسالې زيات اهميت درلود او له همدې امله يې د حسين غوري د پلار ونيکه د معلومولو له پاره کاغ نامی دوړ ته له کسي غره څخه د غور تر لتو پوري د اوږده سفر ماموريت ورکړ . آيا ددغسي يو شخص څخه داهيله کېدای سي چي د خپلي کوږني لمن دي په خپل لاس پورته کړي او پر لمسي باندي دي د (غل زوی) نوم کېښېږدي ؟ په پښتنوکي همدا اوس پر ناموس باندي د تېري او ناروا داغ جزا مرګ دی . آيا دا

خبره به د ببېټ نیکه په وخت کې چې اسلام او پښتونولي تر نن سل چنده ټینګه وه ، د یوه روحاني مقتدا په باب د منلو وړ وي چې خپله لور داسې یوه شخص ته په نکاح ورکړي چې دده کورنۍ ته یې پېغور اړولی وي ؟ هیڅکله نه .

ــ ددې افسانې بل تناقض د (کاغ دوړ) مساله ده . که کاغ نامی په رشتیا سره په قوم (دوړ) و ، نو د دوړ قوم لومړی نیکه باید تر ببېټ نیکه دمخه یا یې همعصر وي . په داسې حال کې چې د روایتي شجرو په روایت خو (دوړ) په (شیتک) کې شامل دي (نوري څانګې یې تني او بنوڅي دي) شیتک د ککي زوی ، هغه د کرلاڼ زوی او هغه د ببېټ سره په یوه لیکه کې راغلی شخص ښوول سوی دی . د پورتني روایت له مخې خو لمسي تر نیکه دمخه ژوند کاوه !

ددغو تناقضاتو حل په هغه چا اړه لري چې د غلجیو په باب پر دغه افسانوي روایت باندې ګروهمن وي .

غلجي څوک دي ؟

د غلجیو د نامه په توضیح کې نني پوهان د نوو څېړنو په رڼا کې ټول په یوه خوله دي او هغه دا چې دا نوم غرزی (کوهزاد) دی . د غرزي کلمه ورورو په غلجي اوښتې ده . د (زې) او (جیم) د اوښتون ډېر مثالونه سته (ژوند ـ زوند ـ جوند ، ژبه ـ زبه ـ جبه ، ژرنده ـ زرنده ـ جرنده) علامه حبیبي د تومـاس چك له خولې وایي چې په لرغــــــوني باختري دري کې (ګر ـ Gar) غره ته وایي

اوړ آمو سیند د لوري خوا د غرنیو سیمو آریایي اوسېدونکي (غرچه) نومېدل . غرڅه او غرڅني په ننی پښتو کي مروجي کلمې دي او د غره میړونو ته وایي . غر د یوې لاحقې په توګه دپښتانه له نامه سره تړلې کلمه ده .
عربو د غـــــور پښتانه پاچهان (ملوك الجبال) یعني (د غرونو شاهان) بلل . د غزنوي دربار مشهور مدیحه ویونکی شاعـــر ابوالقاسم فردوسي پخپل تاریخي شهکار (شهنامه) کي د زابل په غرو کي د افغانانو د یو مشر او پهلوان اوږد داستان لـــــري . دا مشر (کك کوهزاد) نومېدئ چي په قوي احتمال سره یې (غرزی کك ، غلجی کك) بللای سو . د شهنامې د ملحقاتو روایت داسي دئ

چنین گفت دهـــــقان دانش پژوه
مـــــراین داستان رازپیشین گروه
که نـــــزدیك زابل بسه روزه راه
یکی کـــوه بد ، سرکشیده به ماه
بیك سوی او دشت خـــرگاه بود
دگـــــر دشت ، زی هندوان راه بود
نشسته درآن دشت بسیارکـــوچ
زاوغان ولاچین و کـــــرد و بلوچ
یکی قلعه بالای آن کـــــوه بود
که آي حصن و از مـــردم انبوه بود
مرآن حصن را نام مـــــرباد بود
ازوجـــــــان نابخردان شاد بود

بدژ در، یکی بد کنش جای داشت
که در رزم با اژدهـــا پای داشت
نژادش زاوغان سپاهش هـــزار
همه ناوك انداز و ژوبین گـزار
ببالا بلند و به پیکـــــر ستبر
به حمله چو شیر و به پیکار ببر
دورانش بمـــــانند ران پیل
گه رزم جـوشان تر از رود نیل
به نیروجـــداکردی از کوه کمر
گـــریزان ز رزمش بدی شیر نر
چو پیکار جستی ز مردان مرد
ز مـردان به اوردی از گرز گرد
ورا نـــــام بودی کك کوهزاد
بگیتی بسی رزم بودش به یاد
هزار و صدوهژده اش سال بود
بسی بیم ازو در دل زال بود (۶)

د اروابناد استاد احمدعلی کهزاد په نظرد « مرباد » غر په فراه کي واقع دی او « که نزدیك زابل بسه روزه راه » داسي تعبیروي چي زابل یوه پراخه سیمه ده او په دې ځای کي له زابل څخه مراد د هیلمند او ارغنداب غاړي دي . نوموړی استاد زیاتوي « دشت خرگاه عبارت از سرزمین پهناوریست که علی العموم کوچی ها درآن مستقر بودند و خیمه ها و غژدی ها و خرگاه های خود را درآن پهن دشت

برپا می نمودند . راهی که بطرف هندوان رفته بود ، امکان دارد که از طرف جنوب در راه قندهار و چمن و کویته جانب (هند) میرفته ، ولی امکان دیگر هم موجوداست که راه مذکور ازطریق قندهار و غزنه به مرکزکابلستان که درآن وقت حصهٔ زیاد آن پیروان هندوئیزم بودند ، کشیده شده باشد » (۷)

د « دشت خرگاه » موقعیت مونږ ته دا رابنیي چې دا دښت د اوسني زابل و غزني له پراخو دښتو سره څرمه پروت و او تر دا نن پوري لاهم د غلجي کوچیانو کږدۍ پکښې پلني وي . د شهنامې د روایت له مخې (کك کوهزاد) افغان و . په دې باب مونږ یو شمېر نور بیتونه هم لرو چې د کك افغانیت (پښتونوالی) څني څرګندیږي . فردوسي د رستم نکل کوي او وایي چې نوموړی یــوه ورځ « بازرګاه » ته ځي او دلارویانو له خولې د (کك کوهزاد) د غښتلتوب بیان داسي اوري :

یکی گفت ای نامــور پهلوان
دل کارزار و خـــرد را روان
نهنگ دمــانست و شیر ژیان
بـه نیروی او کس نبسته میان
نژادش ز اوغان سپاهش بلوچ
ابردشت خرگاه بگزیده کوچ

....

......

کك کــــوهزاد اژدهای نر است
زگرشسپ و ار سام جنگی تر است

....

دگرآنکه در کـــوه با آن دلیر
هزاران جنگی همه همچو شیر
به مردی فزونند هر یك ز کك
بـــود کك ز پیکارایشان سبك
هـــزاران سواران افغان گروه
ز لاچین دلیران ابر گـــرد کوه

رستم چي دا بیان اوري له خبنمه سره تاوېږي او قسم خوري چي د کك چاره به کوي .

ندارم درنگ امشب ایدر زکین
مگر سوی اوغان و خرگه زمین

....

سوی دشت خرگاه تازیم زود
ز افغان و لاچین بر آریم دود

زه نه غواړم د شهنامې ټول داستان دلته رانقل کړم . مقصد مي دادئ چي (کك کوهزاد) د شهنامې په استناد افغان ـ اوغان و ، د (دشت خرگاه) پښتانه یې عزیزان وو او په لښکر کي یې په زړو (زرگونو) افغانان شامل وو . (کك) چي افغان سو نو په یقین سره ویلای سو چي د (کوهزاد) لقب همدغه (غرزی) دئ چي وروسته غلزی ـ غلجی ـ خلجی سوئ دئ . د (اك ـ ak) لاحقه په نورو پښتني

قومونوکي هم سته لکه ختک ، شیتک ، هوتک ، اڅک ، بارك او نور .

د روایتي شجرو له مخې غرزی = غلجی د بېټ نیکه د لور (بي بي متو) زوی ګنډل سوئ او د ژوند زمانه یې تراسلام وروسته وختونه دي په داسي حال کي چي د همدي شخص بیان د شهنامې په استناد تر صدر اسلام ډېر وړاندي په فولکوریکو داستانو کي ځای نیولئ دئ او دې خبري ته مو باید پام وي چي فولکلوریك داستانو نه که د عقل و درایت ملاتړ وکتمي نو بیا د ثقه اسنادو ځای نیولای سي . روایتي شجرو چي د غلجي په اولاد کي د توران ، بولر ، بارو ، بابو ، درخی ... نومونه راوړي دي ، پخپله ددې شاهدي ورکوي چي دا نومونه تر اسلام ډېر وړاندي لرغوني نومونه دي .

نسبي شجرو غلجي قبایل په (وصلي افاغنه) کي راوستي دي . ددې له پاره چي ددې مطلب اساس ښه څرګند سي ، لازمه ده چي پردغه برخه یوڅه ورغېږم .

اصل و وصل :

قبیلې او قومونه دانسانانولوی لوی جمعیتونه دي او دجوړښت جریان یې یوه ډېره اوږده زمانه نیسي .چي د پیل ټکی معلومول یې یوه څه مشکل کار دئ . یوه شخص ته د لویو قومونو د مبداء رسول زیاتره له علمي معیارو سره سرنه خوري . پښتانه چي خپله نسبي شجره بیانوي ، وایي پلانی د پلاني زوی دپلاني لمسی د پلاني کړوسی د

پلاتي کوسی د پلاتي کودي ... او بالاخره د پای ټکی یې
یوې لویې ټولی (پوپل ، اڅك ، ختټك ، اپرېدی ، ....)
ته رسوي . تر لویې قبیلې پورې د نسب سلسله د افرادو له
لاري بشپړېږي . د روایتي شجرو ټېروتنه داده چې دغه
لویې قبیلې یا قومونه یې د شخص په توګه منلي دي او
داسې یې انګېرلې ده چې ګویا پوپل ، ختټك ، اڅك ،
اپرېدي ... اشخاص دي په داسې حال کې چې هغه اشخاص
نه بلکې د افرادو لویې ایتنیکي مجموعې دي چې ټوله بیا
د « پښتون » په نامه په یوه لوی واحد کې د ملي یووالي
درجې ته رسېدلې دي . او لکه وړاندې چې مې وویل ددغو
لویو ایتنیکي واحدونو جوړېدل د خورا ډېرې اوږدې زمانې
محصول دئ . دپښتنو په دا اوسنی سیمه کې د تاریخي
حوادثو له مخې څوك دا اټکل کولای سي چې دلته په خورا
لرغونې زمانه کې د انسانانو یوه ټولی د « ملي توحید »
یوې داسې مرحلې ته رسېدلې وه چې نوري ټولی او
جمعیتونه یې ځان ته راجذبولای او په ځان کې منحلولای
سوای . ددغه جذب او انحلال مفهوم په روایتي شجرو کې د
« وصل » یا « وصلي » په نامه بیان سوی دی . وصل او
ادغام یوه داسې عملیه ده چې مثالونه یې د نړی په نورو
قومونو کې هم موندل کېږي . داستاد محمد انور نومیالی
په عقیده « ... په لرغوني تاریخ کې دلته یو شمېر لومړنی
قبیلې ډېرې وختي د ایتنیکي جوړښت یا تکوین یو پاخه او
په ځان پوره قبیلوي نظام ته رسیدلي دي . بیانوددغه نظام

د انضباطي او انتظامي ارزښتونو له برکته چي پخپل وخت کي يې زياتي اجتماعي او اقتصادي ښېگني درلودې ، په ليري او نيژدې گاونډيتوب کي يې هر څوك خان ته راجلبوله او په دوی ورگډېدله . د ظلمونو له مرکز څخه فراره او د شرقي استبداد له دولتو څخه بېزاره پرگنې چي ددوی په گاونډيتوب کي يې پناه موندله ، د دوی د ژوند لاره يې غوره کوله . » (۸) پر « فراره و بېزاره پرگنو » سربېره له نظامي فتوحاتو سره سم ځيني مهاجم جمعيتونه او افراد هم په نيول سويو سيمو کي د تل له پاره ميشته سوي دي چي د اسلام له خپرېدو وروسته په پښتنو کي د عربي عناصرو منحلېدل يې ښه مثال کېدلای سي . دغوُ عناصرو چي اوس د پښتنو ستانه دي ، خپله ژبه او کلتور سره له دې چي د مذهبي تقدس ملاتړ هم ورسره ملگری و ، له لاسه ورکړی دیَ . په کندهار کي يو شمېرسپېڅلي پښتانه همدا نن خانونه (تاجك) بولي او ځيني يې (بلوڅ) . خونه د يوه تاجکي زده نه دبل بلوڅي او نه يې راشه درشه د تاجك و بلوڅ ده .

کله چي څوك په پښتنو کي د « وصل » عمليه گوري نوويني چي يو وخت هفتليان ـ اېتلان ددې سيمي له بومي اوسېدونکو (پکتهانو) سره يو ځای سوي او (ابداليان و غلجيان) ترې جوړ سوي دي (۹) بل وخت د سامي توکم ځينو قبيلو خپله بقا له پښتنوسره په يوځای کېدلو کي موندلې ده او ځانونه يې پکښې منحل کړي دي او بل وخت

بیا د منځنی اسیا د پراخو سیمو اوسېدونکو ساکانو خپل هر څه له خپلو کاونډیو پکتهانو سره ګډ کړي دي . د همدغو طبیعي عملیود ځېرلو په نتیجه کي ننیو پوهانو داسي انګېرلي چي د پښتني ټولني د جــوړښت مهم توکي (سلیـمانیـان ، ساکـان او سامیـان) دي (۱۰) د سړي سیني خبره داده چي ددې ټولو عناصرو نخښې د پښتنو په سره یو موټي ترکیب کي موندل کېدلای سي . لرغونو کتابو او د هغو په پیروی ځینو ننیو څېړونکو چي ددغه ادغام او وصل ځیني نخښې په پښتنو کي موندلي دي ، ددې پر ځای چي د وصل د عملیې څرنګوالی دي یې څېړلی وي ، ټول پښتـانه یې هغو ته منسوب کړي دي . همدا علت دی چي ځینو څېړونکو پښتـانه بني اسراییل بللي ، ځینو تاتار او ځینو منګولیان و ....

د « وصل » له طبیعي عملیې څخه د سیاسي واکداریو او ملاحظاتو په ګټه ناروا استفادې هم سوي دي او ددې پرځای چي دغه عملیې ته د یوې عیني او عادي واقعې په توګه کتل سوي وای ، د یوه قوم د تذلیل او د بل د تجلیل له پاره کار ترې اخیستل سوی دی . (۱۱)

....

....

.....

....

..

مورته منسوب قومونه تر نورو لرغوني دي :
شرقي ملتونه د قومي لرغونتوب مسالې ته اهميت ورکوي . په دې بحث کې له لرغونتوب څخه زما هدف دانه دئ چې ګويا لرغوني قومونه پر نالرغونو لوړ دي يا دا د قومونو له پاره يو امتيازدئ . دا د بشري انکشاف يوه غير ارادي عمليه ده چې ځيني انساني ټولې وړاندي او ځيني وروسته دقوم درجې ته ورسېږي . زما مقصد د ځينو هغو تاريخي حقايقو بيانول دي چې په پخوانيو کتابو کې له پامه اچول سوي وه . له دغو تاريخي حقايقو څخه يو هم د مورني اصالت په دوران کې د قبيلو او قومونو منځ ته راتګ او د مور نامه ته دهغو منسوبېدل دي .

د نړۍ په تاريخ کي داسي شواهد موندلای سو چې دځينو بشري ټوليو جوړښت د مور په نامه پيل سوي وي او د نامه رېښه يې د ميندو له نومو سره تړلې وي . دا دبشري انکشاف او تکامل هغه پړاو دئ چې د ټولني د اقتصادي او ټولنيزو چارو په سرته رسولو او پرمختيا کې د ښځو رول تر نارينه زيات وي . کله چې د اقتصادي او اجتماعي ودې له امله په ټولنه کې د نارينه غلبه ټينګه سوه ، دلته نودنسب نوم هم د مور له نامه رابېل او په پلار پوري وتړل سو .

په پښتنو کوچيانوکي نن ورځ لا هم د ورځنيو چارو په تر سره کولو کې د ښځو نقش تر نارينه ډېر دئ . د کډو بارول او اړول ، د مېږو پالنه و روزنه ، د غوړو و کوچو او وړيو توليدول او د کوچياني ژوند نوري اړوندي چاري د

ښځو مسولیتونه او وظایف دي . د بشري وطبیعي حوادثو په وړاندي د قبیلې دفاع د نارینه وو وجایب دي . په پښتني قبیلو کي چي خیني یې د مور یا ښځو نامه ته منسوبې دي ، ددې حقیقت ښکارندوی دي چي گویا ددغو قبیلو د جوړښت پیلامه د بشري تکامل په هغه دوره اړه لري چي په هغې کي د مور یا ښځي نقش تر پلار یا نارینه زیات و . له قراینو څخه داسي ښکاري چي ددغو قبیلو نومونه د اسلام دمقدس دین تر راتگ ډېر وړاندي په لرغونو زمانو کي وضع سوي دي خو د نامه توضیح و تحلیل او پر هغو باندي د نتایجو بنا کول یې په هغه دوران کي سرته رسېدلي دي چي په ټولنه کي د نارینه بابایي (غلبه) ټینگه وه . د دغسي غلبې په وخت کي د ښځي د موقف د ټیټېدلو له پاره هر راز جواز سته او دغه علت دی چي د مور نامه ته منسوبو قبیلو د توهین وسپکاوي ډېري څپېړي خوړلي دي . ددې انتساب اغېزه دومره ستره ده چي د پښتو نومیالی شاعر خوشحال ختټك (۱۰۲۲ ــ ۱۱۰۰ هـ ق) له خپلي خانی ، دبدبې ، علمي سویې سره سره څان حقیر گني څکه چي قبیله یې (سباکی انا) ته منسوبه بلل سوې ده . دی وایي :

که د واړو پښتنو راته تسلیم دی
زه خوبیا د سباکی انا خښتك یم

په پښتنو کي له متیزیو پرته نور خېلونه هم سته چي د ښځو نامه ته منسوب دي . د خښي ابن کند ابن خرښبون په

اولاده کي د کمال نامي دوې ښخي وي چي دواړوتـــــه يې (انی) ويل . مشره انی او کشره انی . د يوسفزيو دوه مشهور خېلونه مشرانزي او کشرانزي همدې دوو ښځو ته منسوب دي (۱۲) په ملېزيو کي د اکـــــوزيو دوه ښاخه (رانـي زي او کورا) د ميندو په نامه (رانی او کوزا) مشهور دي (رانـي زي په اتمانخېلو کډېږي) . د اپريديو زخه خېل (زخی انا) ته منسوب دي . (۱۳)

په پښتني قبيلو کي د لرغونيت اندازه د دوی د نومونو له څرنګوالي څخه هم اټکلېدلای سي . استاد نوميالی هغه قومونه چي د نامه « له کلماتو څخه يې هيڅ تاريخي دلالت نه راوزي » د جامد قبيلوي نوم او هغه چي د نامه له کلماتو څخه يې « د نسبي سلسلې تاريخي دلالت ... څرګندېږي » د مشتق قبيلوي نوم په نامـــــه بللي دي . (۱۴) په جامد نومو کي کاکړ ، هوتك ، خاخي ، ماکو ، اندړ ، وردګ او نور راتلای سي او په مشتق نومو کي محمد زي ، علي خېل ، احمد زي او نور يادولای سو . د جامدو نومو قومونه تر مشتقو لرغوني دي . ژبنی دليل يې دادئ چي په نامه کي يې داسلامي نومو او عربي ژبي اغېزه نه ليدله کېږي او « دټولنپوهني له پلوه يې دليل دادی چي دادهغي دورې نسبي نومونه دي چي هغه وخت لا د ميراث موسسه نه ده غبنتلې سوې او هيڅ داسي اړتيا نسته چي خلك د (زي) او (خېل) غوندي مشتقي لاحقې په خپلو نسبي نومونوکي زياتي کړي او د پلار دخوا تناسلي رابطه د

میراث په خاطر ژوندی وساتي . »

خلجي او غلجي :

له دریمي او څلرمي هجري پېړۍ راپه هیسته په زیاترو لیکلو آثارو کي د « خلجي » په بڼه د « غلجي » قوم ناسم تلفظ او لیکنه لیدل کېږي . او ددغه ناسم تلفظ پر بنسټ ددغه قوم په باب داسي نظریات څرګند سوي دي چي ګویا « خلجیان » له لویه سره تورکی الاصل قبایل دي اوزابلستان ته تر لېږدېدلو وروسته یې ددغه ځای له اوسېدونکو سره د ګډ ژوند په نتیجه کي خپله ژبه و کلتور له لاسه ورکړی او « غلجیان » سوي دي . خلجیانو د اوومي پېړۍ له پیل څخه په هندوستان کي درنه امپراتوري جوړه کړې وه چي څه دپاسه دري نیم سوه کاله یې دوام موندلئ و . ددغه درنې پاچهۍ په باب کورنیو او بهرنیو څېړونکو ښایسته ډېر ي لیکني کړي دي او په ځینو کي یې ددوی تورکي والي ته اشارې هم سته . زموږ مشرانو لیکوالو پخپلو مستندو څېړنو سره دا خبره سپینه کـــړې ده چي « خلجیان » او « غلجیان » یوقوم او د تورکي والي نسبت یې ناسم دی . زه به په دې برخه کي د اروابناد علامه عبدالحي حبیبي د هغي څېړني لنډېزاو ترجمه تیمنا رانقل کړم چي زما سره یې همدا اوس انګرېزي متن سته او « Khaljies are Afghans » نومېږي (۱۵). ترکومه ځایه چي ماته معلومه ده اروابناد علامـــــه په دې برخه کي د « اصل خلیجیان افغانی ، رفع اشتباه در بارهٔ ایشان » په

نامه یوه څېړنه لري چي په ۱۳۴۹ ش کال په تهران کي چاپ سوې ده . (۱۶) دغه رازېې په (پښتو و لویکان غرنه) او (دپښتوادبیاتو تاریخ ـ دوهم ټوك) کي هم پر دغه موضوع باندي روښا اچولې ده .

اروانښاد علامه عبدالحی حبیبي په نوموړې مقاله کي لیکي « په ۱۹۳۹ م کال د انډین هستېري کانگرس په غونډه کي یوه ویناوال څرگنده کړه چي خلجیان تورکان نه وه دده څېړنه د کانگرس په خپرونو کي چاپ سوې هم وه . تر ده دمخه اډوارډ توماس (Edward Thomas) پخپله مــــقاله کي چي (د ډیلي د پښتنو پاچهانو پېښلیك) نومېږي او په ۱۸۷۱ م کي یې په لندن کي خپره کړې وه ، ویلي و چي له ۱۱۹۳ م څخه تر ۱۵۵۴ م پوري د ډیلي سلطانان افغان پښتانه پاچهان وو . سر ولــــــزلي هیگ (Sir Wolseley Haig) هم د کمبرج هستېري آف انډیا په دریم ټوك ـ چاپ ـ ۱۹۲۸ م کي د (تورك و افغانان په هندوستان کي) تر نامه لاندي ویلي چي خلجیان افغانانو ته منسوب دي ، او زیاتوي چي دوی هغه تورکان وو چي افغاني دود و عادت یې اخیستی و او د افغانستان د گرمسېر په سیمه کي اوسېدل . » (۱۷) اروانښاد د طبقات ناصري د مولف قاضی منهاج سراج له خولې وایي « له ۶۰۰ هجري را وروسته څه دپاسه پنځلسو سترو خلجیو واکمنانو پر هندوستان واکمني چلوله او په شمالي هند او د بنگال د شمال په لوړو سیموکي یې خراساني او اسلامي ثقافت

خپراوه . خلجیان یو ځل بیا له ۶۸۹ څخه تر ۷۲۰ هـ ق پوري د ډیلي واکمنان سول . دا واکمنان د افغانستان غلجیان وو . »

ارواښاد حبیبي د محمد قاسم فرشته هغه حکم ته د شك په سترګه ګوري چي د طبقات‌اکبري د مولف نظام الدین احمد بخشي هروي له خولې یې بیان کړی او ویلي یې دي چي خلجیان د چنګېزخان د زوم خلیج خان (قلیچ خان ـ م . هـ) اولاده ده . او لیکي « له تاریخي اسنادو څخه څرګندېږي چي خلجیان یا غلجیان تر چنګېز دري پېړۍ وړاندي په زابلستان کي اوسېدل . د حدودالعالم ناڅرګند مولف په ۳۷۲ هـ کي وایي چي په غزنه او شاوخوا کي یې ... دخلج ترکان (Taraks of Khalj) اوسي . دوی کوچي خلك دي او د پسو ډېري رمې لري . د خلج ددغو ترکانو یو زیات شمېر په بلخ ، تخارستان او ګوزګانان کي هم لیدل سوي دي ... منهاج سراج یوځل بیا ثابتوي چي خلجیانو تر چنګېز او د هغه تر زوم ډېر دمخه پر هندوستان باندي واکمني کوله او د امپراتورۍ حدود یې د شمالي بنګال تر لوړو سیمو پوري رسېدل . دده دکتاب شلم فصل په بشپړه توګه ددغو خلکو بیان ته وقف سوی دی . دی زیاتوي چي خلجیان غزنۍ ته نیژدې ، په ګرمسېر او غور کي اوسېدل ، مګر ددوی د تورکوالي په باب یې هیڅ نه دي ویلي . له بلي خوا دی نور تورکي واکمنان په واضح ډول د تورك اولاده بولي . »

اروابناد حبیبي زیاتوي « خلج چي د خطاطانو له خوا د خلخ په شکل اړول سوی دی ، د (حدودالعالم) تر ترتیبولو ډېر وړاندي د جغرافیه لیکونکو په منځ کي یوه ښه پېژندل سوې کلمه وه . ابن خردادبه (۲۳۰ ـ ۲۳۴ هـ) هم د (خلجیه) په باب ږغېږي . دي داخبره مني چي د خــلج (Khalj) او خلخ (Khallukh) ترمنځ توپیر سته او وریسې زیاتوي : د خرلخ (خلخ) د ژمي د مــوسم تورکي اوسېدونکي طراز (Taraz) ته نیژدې دي . دوی ته ور څــرمه د خلج (خلجیه) څرخایونه پراته دي . دغه بیان ثابتوي چي دهغه وخت د خلج کوچي قبایل له نني عادت سره سم دکال په ساړه موسم کي تودو سیموته لېږدېدېدل . ابن خرداذبه دغه سیمي جرمیه بللي دي (بلاذري او منهاج سراج یې جروم بولي) . ابن خرداذبه لیکي چي ددوی ژمني څرخایونه د اکسوس سیند پر دې غاړه پراته دي . خیني کوچي قبایل اوس هم دغو سیمو ته ځي . »

علامه حبیبي د یوه بل جغرافیه لیکونکي ، ابراهیم ابن محمد اصطخري (۳۴۰ هـ حدود) له خــولې لیکي : « خلج د اتراکو یوه څانگه (Clan) ده . (اتراك په غالب گومـان سره د ترك Tarak جمع ده) (۱۸) ... دوی د پسو نو لویي رمې لري او ژبه و پوښاك یې تورکو ته ورته دي . » علامه زیاتوي چي خلج و افغان تل یوځای سره یاد سوي او ددوی سیمه ، ریښه او نژاد هم مشترك ښودل سوئ دئ . د عبدالجبار عتبی زوی ابونصر محمد (۴۱۴ هـ) د

سبکتګین د فتوحاتو په ترڅ کي ليکي « افغان او خلج د سبکتګين امر ومانه او اکثرا دده له لښکرو سره مله وو . » ابن الاثير هم دغه پېښه په عين شکل بيان کړې ده . علامه حبيبي پخپله مقاله کي داهم وايي « په دې ډول خلجيان او غلجيان د هغو تورکانو يا (غز) اولاده نه ده چي په اسلامي دوره کي خراسان ته راغلي دي ، بلکي د آرين نژاد هغه هفتاليتس دي چي د سپينو هونانو په نامه مشهور او په تخارستان او زابل کي اوسېدل . ددوی اخلاف د زابل اوسني غلجي قبايل (کوچي ــ کوشي) دي . » ازوانباد علامه وروسته د غلجي ، د بدخشان د سيمي په ژبه کي د غلچه ــ غرچه کلمات څېړي او په دري ادب کي د هغو لرغوني مثالونه راوړي او ورپسي زياتوي « محمد کاشغري (۴۶۶ هـ) چي پخپله هم تورک و ، وايي : په ترکمنو غزانو کي څلېرويشت قبيلې سته خو دوې خلجيه قبيلې چي د تورکانو په شان ښکاري ، تورک نه دي . دغه تورکي تاريخ پوه له تورکو سره دخلج دنامه له ګډولو څخه ډډه کوي ... منهاج سراج چي د خراسان اوسېدونکی او ددغي سيمي او دغه راز په هند کي د تورکي واکمنانوپه چارو ښه پوره خبردئ ، تل تورکان د تورك په نامه او خلجيه د خلجيانو په نامه يادوي . » هندوستانی مورخ ضيا برني(۷۵۸ هـ) پخپل کتاب تاريخ فيروزشاهي په يوه بېل فصل کي وايي « ... کله چي ملك جلال الدين خلجی د ډيلي پر تخت کښېنوست ، پر خلکو درنه تمامه سوه . څکه چي خلجيان

تورکان نه وو . » اروانښاد لوی استاد حبیبي وروسته د خوشحال خان هغه بیت راوړي چې د هند په پاچهانو کې یې سلطان جلال الدین « د ولایت غلجی » بللی دی

بیا سلطان جلال الدین پر سریر کښیناست
چې په اصل کې غلجی د ولایت و

(پښتنو د خیبر په هاخوا سیمه د ولایت په نامه بلله .) او وروسته د تورك او ترك د دوو کلمو ترمنځ د اشتباه موضوع څېړي او لیکي : « خلجیان پښتو ویونکي ترك (Tarak) وو نه تورك (Turk) . ددغو دوو کلمو ترمنځ مغالطه د اسلامي دورې له پیل څخه را شروع سوه . »

لکه لوی استاد چې اشاره کړې ، زما په نظر هم څرنګه چې په عربي الفبې کې (Tarak) او (Turk) دواړه د (ترك) په شکل لیکل کېږي . د اعراب نه شته والي ددغو دوو کلمو تر منځ مغالطه پېښه کړې ده . او وروسته نو د خلجیانو د تورك والي خبري رامنځ ته سوي دي . د لوی استاد دلیکني له مخي « د بکران زوی محمد په ۶۰۰ هجري قمري کي لیکي « ترك (Taraks) خلجیان له خلخ (Khalukh) څخه زابلستان ته وکوچېدل . دوی د غزنین په اوارو دښتو کي میشته سول . د تودې هوا له امله یې رنګونه واوښتل . ژبه یې هم بدله سوه .... »

پورتنی رانقل سوی روایت د محمد بن نجیب بکران دی چي په پخل اثر جهان نامه کي یې راوړی دی . جهان نامه یې په ۶۰۵ هجري کي کښلې ده . (۱۹) د جهان

نامې دغه روایت د ښینو افغاني څېړونکو پر لیکنو هم اثر کړی دیٰ چا یې په تایید چایې په تردید کي لیکني کړي دي له هغو څخه یو هم اروابناد میر محمد صدیق فرهنگ دی . نومــوړی پخپل وروستي کتاب (افغانستان در پنج قرن اخیر) د غلجیو په بحث کي لیکي « یك تــعداد ازایشان (پشتونها ـ م . هوتك) درسدهٔ دوازدهم میلادی در جزء اردوی سلطان محمد غوری به آن سرزمین (هند ـ هوتك) داخل شده در آنجا اقامت اختیار نمودند » . او ور پسې زیاتوي « دراین زمان یکی از سران ایشان بنام جلال الدین در سال ۱۲۹۰ م با لقب فیروزشاه برتخت بادشاهی دهلی جلوس نمود و سلسلهٔ را که در تاریخ بنام خلجیان معروف است ، بنیاد نــهاد » . (۲۰) له دې عبارتو څخه داسي ښکاري چي د اروابناد فرهنګ په نظرخلجیان (پښتانه) دي . د خلجي کلمې تر تحلیل وروسته نوموړی وایي « ... امابعد درضمن شرح تهاجمات مسلمانان به هند ، کلمهٔ خلجی ملازم کلمهٔ افغان گردید » . تر دې ځایه د اروابناد فرهنګ خبري ظاهرا سمي ښکاري خو وروسته ډېره ناسمه نتیجه ښیني راباسي . دی لیکي : « پس ازسقوط دولت خلجی در دهلی و شعبهٔ دیگر آن در مالوه این کلمه در هند از رواج افتاد و به جای آن درخراسان درقبیله ای بنام غلجی ظهور کرد که یکی ازشاخه های مهم ملت پشتون یا افغان بود ». (۲۱) (پرکلماتوتاکید زما دی . م . هوتك) د اروابنادفرهنګ په نظر د غلجي قبیله په هند کي د

خلجیانو د سلطنت تر ړنګېدو وروسته (۱۳۱۶ م) په خراسان ! کي منځ ته راغلي ده . وروسته نو نومړی مرحـــــــوم د غلجیو د نامه په باب د (غلزوی) افسانوي وجه تسمیه رانقلوي او لیکي « حکایت بالا به اغلب احتمال بطور کنایه بیانگر این واقعیت تاریخی است که غلجی ها یك شاخهٔ دخیل پشتون ها می باشند یعنی شاخه ای که در بدو امر جزء ملت دیگر بوده اما دراثر آمیزش باپشتونها زبان و رسوم آنها را فراگفته و درآن جذب شده است » .(۲۲) (پر کلماتوتاکید بیا زما دی . م . هوتك) د نقل پر وروستی برخه باندي د محمد بن نجیب بکران د جهان نامي اغېزه پرته ده . خــــو داچي د غلجیو (دخیلوالی) یې یو تاریخي واقعیت بللئ او په لومړي سر کي یې دا قبیله د یوه بل ملت جزء بللې ده په یوځه شننه ارزي . دی وايي د غلجیو قبیله د خلجیانو د دولت تر سقوط وروسته په خــــــــــراسان کي منځ ته راغله . لـــه (خراسان) څخه دده مطلب د غزني شاوخوا سیمي دي څکه دې خبري ته یې په ۶۴ مخ کي هم اشاره کړې ده . ګویا د خلجیو د سلطنت د ړنګېدو پر وخت د غزني په شاوخوا کي پښتون ولس موجود و . دغو خلجیو له هغو سره تر ګډون وروسته د هغوی ژبه او دودونه زده کړل او په هغوی کي جذب سول . پوښتنه داده چي په دغه ولس کي د پښتون قام کومي قبیلې موجودي وې ؟ ددغي پوښتني ځواب زمور یوه درانه استاد دوکتور حبیب الله تږي

ورکړی دی چي وروسته به يې ولولئ . اروابناد فرهنګ تاريخي حقايق د کلماتوپه پوښ کي سره ژوولي او تحريف کړي دي . حقيقت دادی چي د هند خلجي واکمنان همدغه غلجي پښتانه وه چي له خپلي پلرنۍ سيمي (نني افغانستان) څخه هند ته تللي او هورې يې درنه پاچهي جوړه کړې وه . نه داچي غلجي پښتانه د خلجيانو تر سلطنت وروسته په خراسان کي منځ ته راغلل . ماته داسي څرګنده سوه چي اروابناد فرهنګ د خلجيو او غلجيو ترمنځ د تساوی نخښه ايښې اومنلې يې ده خو و دغه مساوات ته يې معکوسه معادله ترلې ده او همدغه ځای دی چي لوستونکي د پښتنوپه باب دده پر خلوص نيت باندي شکمن کوي .

لکه وړاندي چي مو اشاره ورته وکړه د جهان نامې هغه حکم ته چي وايي« خلجيان اصلا توركان وو زابلستان ته ولېږدېدل . هلته ميشته شول او خپله ژبه او عادات يې هېرکړل . دزابلستان دخلکو ژبه او عادات يې کسب کړل او پښتانه غلجيان ترې جوړ شول »، ښاغلي پوهاندتېږي صاحب ډېره معقول اوپرځـــــای ځواب ورکړی دی . دی ليکي : « ... د خلجيانودمهاجرت اوپه زابلستان کي د هغوی د منحلېدو پېښه ، طبعا ، له ۶۵۰ هجري نه پخواشوې ده . (ځکه جهان نامه په همدې کال ليکل سوې ده . هوتك) د جهان نامې له متن نه داهم په صراحت ښکاري چي ددغو مهاجرو څېره او ژبه دجهان نامې د

لیکني له وخت نه پخوا بدله شوې او ژبه یې هم له دې نه وړاندې بله شوې وه ... که څوك د جهان نامې خبره مني هغه به ضرور دا هم مني چې ترك خلجیان د شپږمې پېړۍ له اواخرو نه ډېر پخوا زابلستان ته لېږدېدلي دي ...او کوم څېړونکي چې وایي ترکي خلجیان د زابلستان په ځایي خلکو منحل شوي او په نهایت کې په پښتنو غلجیانو بدل شوي دي هغوی په حقیقت کې دا خبره تصدیقوي چې لږ ترلږه د دوهمې او دریمې هجري پېړۍ په حدودو کې د زابلستان ځایي اوسېدونکي پښتانه وو ... له بلې خوا بیا (دغه کسان) وایي چې پښتنو په ۱۴ او ۱۵ پېړۍ کې د غزني سطح مرتفع اشغال کړه .» پوهاند تړۍ صاحب ددغو دوو خبرو تر بیانولو وروسته وایي « له دې دوو خبرونه یوه هرومرو غلطه ده . خوداچې کومه یې غلطه ده ؟ ددې سپینول هغه چا ته وربه غاړه دي چې وایي ترك خلجیان د زابلستان په ځایي خلکو کې منحل شوي او پښتانه غلځیان ترې جوړ شوي دي .» (۲۳)

****

زماپه نظرد پښتنو د اصل ونسب د هغوی د قبیلواو قومونو او دغه راز د هغوی د روایتي شجرو په باب د وروستیو کلونو څېړنو چې زما لیکنه یې یوه کړې ده ، دغوڅو موضوعگانو ته د پای ټکي اینبي دي :

ـــ د پښتنو د سامیت نظریه پر علمي اساس ولاړه نظریه نه ده . پښتانه اریایی الاصل قوم دئ . که د سامي نژاد څیني

ګروپونه او افراد د تاریخ په بېلابېلو پړاوونو کې ورسره یوځای سوي او پکښې منحل سوي وي ، وي به .

ــ له قیس عبدالرشید سره د پښتنو تړل افسانوي روایت دی او دمنلو نه دئ . په روایتي شجرو کي چي د (کیس) کومه یادونه سوې ده هغه باید له کسي غر ، کاسي قوم او په غور کي په دغه نامه د یوې درې له موجودیت سره په ارتباط کي مطالعه سي ، نه دا چي له هغه څخه د یوه عبراني نوم په توګه د پښتنو د بني اسراییلیت د توجیه له پاره کار واخیستل سي .

ــ د غلجیو دنامه په باب جوړه سوې افسانه نه د منلو وړ ده ، نه د تکرارولو .

ــ خلجي او غلجي د یوه قوم دوه نومونه دي اوسره بېلول یې نه د منلو وړدي ، نه د تکرارولو .

ــ پښتون ، افغان ، پټهان ، روهیله د یوه ایتنیکي واحد بېلابېل نومونه دي چي افغان یې اوس په پراخه معنی د افغانستان د ټولو اتباعو د ملي هویت له پاره منل سوی دی او پر پښتنو سربېره نور ټول هغه قومونه چي د افغانستان په جغرافیوي او سیاسي قلمرو کي اوسي ، د افغان په نامه یادېږي .

ــ.پښتانه یوازي د بېټ ، سړه بن او غرغښت اولاده نه ده . په پښتنوکي ځیني دومره لوی قومونه سته چي په یوازي سر ددغو درو واړو نیکونو تر مجموعي اولاد زیات بلل کېږي چي مورږ یې مصداق په (پورته اسمان ، کښته سلیمان) یا

(چي پيدا دي گدانه کړه ، نودي ځله پښتانه کړه ؟) متل وشمه خبرو کي وينو .

ـــ د پښتنو ژبه (پښتو) د هندواروپايي ژبو له شرقي ښاخه د اوستا په گروپ پوري تړلې ده .

دا موضوعات اوس د يوه داسي حقيقت په توگه منل سوي دي چي د ختيځ او لويديځ پوهان ورباندي متفق الرايه دي او د ترديد تکی پکښې نهويني .

د څلرم څپرکي لمنليکونه

(۱) د فاضل استاد پوهاند رشاد په عقيده دغه نوم « په راوروسته کي حسين سوی دی . اوسوني (Uswinee) په مونث صورت په سانسکريټ کي هغه لومړي ستوري ته وايي چي د سپوږمی په مدار کي واقع دئ او د سپوږمی لومړي مزله ته هم وايي » (وگوریٔ : لودي پښتانه ـــ د عبدالشکور رشاد ليکنه ـ ۳ مخ ـ اوله حاشيه ـ کابل ـ ۱۳۳۶ ش)

(۲) ددغي افسانې تکرارول پر خينو خواخوږو پښتنو ښه نه لگېږي . ماچي په دېوه مجله کي په دې باب ليکنې کولې (۱۹۹۵ ـ ۱۹۹۶ م) ښاغلي قدرت الله حداد خپله ناخوښي د همدې مجلې د دريم کال په شپږمه گڼه کي وښووله . زه له دغو خواخوږو څخه بخښنه غواړم خو په دې بحث کي مجبور يم چي افسانه يو وار بيا تکرارکړم ځکه له تکرار پرته يې نقد ول بې ربطه کېږي .

(۳) هروی ـ نعمت الله ـ مخزن افغاني ـــ اردو ژباړه ـــ

۴۳۵ مخ ـ
(۴) تاريخ سلطانی ـ ۶۹ مخ
(۵) حيات افغاني ـ پښتو ژباړه ـ د تعليقات برخه ـ د پوهاند رشاد صاحب په قلم .
(۶) کهزادـ احمدعلی ـ افغانستان در شاهنامه ـ ۲۸۶ ـ ۲۸۹ مخونه ـ کابل ـ ۱۳۵۵ ش
(۷) هماغه اثر ۲۸۷ مخ
(۸) نوميالی ـ محمد انور ـ د پښتنو د ټولنيز تاريخ مبادي ـ ۳۰ مخ ـ مسکو ـ ۱۹۹۰ م
(۹) حبيبي ـ تاريخ مختصر افغانستان ـ ۷۵ مخ
(۱۰) شينواری ـ دوست ـ پښتانه څوك دي ؟ ۶ ـ ۳۲ مخونه ـ پېښور ـ ۱۹۹۸ م
(۱۱) د « اصل و وصل » په برخه کي چي ما په ډېوه مجله کي کوم استنتاجونه بيان کړي دي ، پر هغو مي نوې کتنه کړې ده چي تاسي وړاندي ولوستل .
(۱۲) حافظ ـ رحمت خان ـ خلاصه الانساب ـ ۱۱۲ مخ پښتو اکيډيمي پېښور يونيورسيټي ـ ۱۹۷۳ م
(۱۳) د هجري ياد ـ د مقالو مجموعه ـ ۱۰۹ مخ
(۱۴) نوميالی ـ دپښتنو د ټولنيز تاريح مبادي ـ ۴۷ مخ
(۱۵) ددغي ليکني کاپي ماته ښاغلي سليمي کندهاري راکړې ده چي ورڅخه ممنون يم .
(۱۶) خپل ـ هارون ـ آفريده های مهجور علامه حبيبی ـ ۳۲ مخ ـ کابل ـ ۱۳۶۷ ش

(۱۷) تر دې وروسته چې د خلجيانو په باب د اروانښاد حبيبي خبره رانقلېږي ، لوستونکي دي پوه وي دا دهغې مقالې محتويات دي چې ورانديې مې ياده کړه .

(۱۸) د عربی ژبې د اصولو له مخې اتراک د افلاک پر وزن د ترک (د لومړي او دوهم په زور) جمع کېدلای سي .

(۱۹) تړی ــ دوکتور حبيب الله ــ پښتنانه ــ ۸۱ مخ ــ پېښور ــ ۱۹۹۹ م

(۲۰) فرهنگ ــ ميرمحمدصديق ــ افغانستان درپنج قرن اخير ــ اول جلد ــ ۳۷ ــ ۳۸ مخونه

(۲۱) (۲۲) هماغه اثر ــ ۳۸ مخ

(۲۳) تړی ــ پوهاند دوکتور حبيب الله ــ پښتانه ــ ۸۱ ــ ۸۴ مخونه

Pashtoon Tribes
And
Their Family Trees.

By

Mohammad Masoom Hotak

د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه - جرمني
VEREIN ZUR FORDERUNG DER
AFGHANISCHEN KULTUR E.V
د خپرونو لړ (۱۷)